

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
Кафедра педагогіки, психології та менеджменту

ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ

завідувач кафедри ПП та М

Юлія ТЕРАСИМЕНКО

(підпис)

« 12 »

(дата)

2025 р.

«ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ПРАКТИЧНОГО
ПСИХОЛОГА»

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 053 Психологія

Освітньо-професійна програма «Психологія»

Здобувачка вищої освіти
групи ПС-23-14-зМ

ПОЛОВИНКА Аліна Олександрівна

(підпис)

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент

ЛЕЩЕНКО Олена Геннадіївна

(підпис)

Біла Церква 2025

Протокол аналізу звіту подібності

Заявляю, що я ознайомився (-лась) з Повним звітом подібності, який був згенерований Системою виявлення і запобігання щодо роботи:

Автор: Половинка Аліна Олександрівна, група ПС-23-14-ЗМ

Назва: Професійно психологічні вимоги до практичного психолога

Керівник: Лещенко Олена Геннадіївна

Підрозділ: кафедра педагогіки, психології та менеджменту

Коефіцієнт подібності 1: 15.9%

Мікропробіли: 52

Заміна букв: 0

Інтервали: 130

Після аналізу Звіту подібності констатую наступне:

☒ Запозичення, виявлені в роботі є законними і не є плагіатом. Рівень подібності не перевищує допустимої межі. Таким чином робота незалежна і приймається.

☐ Запозичення не є плагіатом, але перевищено граничне значення рівня подібностей. Таким чином робота повертається на доопрацювання.

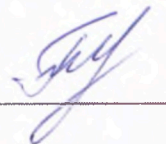
☐ Виявлено запозичення і плагіат або навмисні текстові спотворення (маніпуляції), як передбачувані спроби укриття плагіату, які роблять роботу невідповідною вимогам законодавства (Ст. 26. ЗУ Про фахову передвищу освіту, пункт 3.1, Ст. 42. ЗУ Про освіту) та вимог НАЗЯВО (Критерій 5), а також кодексу етики і процедур. Таким чином робота не приймається.

Висновок: *Кваліф. робота Моловниш А.О. має високий рівень оригінальності акад. мови, мовленн. ресурсами, власн. думками. Використання факт. ресурсів, неперв. псих. авторів мовленн. посилює це.*

Дата

Віра Дмитрівна
06.05.2025р.
Відповідальний за антиплагіатну технічну експертизу у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України:

Підпис

БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Кафедра педагогіки, психології та менеджменту

Рівень вищої освіти магістр

Спеціальність 053 Психологія, освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

к.п.н. доц. Юлія ГЕРАСИМЕНКО

« 01 » січня 2025 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧЕВІ ОСВІТИ

Половинка Аліні Олександрівні

1. Тема роботи Професійно-психологічні вимоги до практичного психолога
керівник роботи Лещенко Олена Геннадіївна, к.пед.н., доцент

Затверджені наказом БІНПО від «03» січня 2025 року № 01-06/03

2. Строк подання студентом роботи «25» квітня 2025 р.

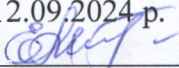
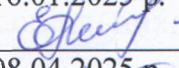
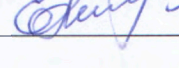
3. Вихідні дані до роботи: закон України «Про освіту», Закон України «Про
дошкільну освіту», Положення про психологічну службу в системі освіти
України, Етичний кодекс психолога, наукові праці українських і зарубіжних
авторів (С.Д. Максименко, В. Панок, Л. Магдисюк, Carl Rogers, Gerard Egan,
Richard Nelson-Jones), фахові статті, методики психодіагностики, матеріали
переддипломної практики в ЗДО №659 м. Києва, результати спостережень і
діагностики, програми практики, онлайн-ресурси (Google Scholar,
ResearchGate, PsycINFO).

4. Перелік питань, які потрібно розробити:

Кваліфікаційна робота магістра складається з основної частини і
додаткової. Основна частина містить такі структурні елементи: вступ,
сутність (3 розділи – теоретичний, методичний, експериментальний),
загальні висновки, список використаних джерел, додатки. 1 Розділ –
Теоретичні основи професійно-психологічних вимог до практичного
психолога – складається з 3 підрозділів: 1.1. Поняття професійної
діяльності психолога; 1.2. Психологічні якості, необхідні для практичного
психолога; 1.3. Професійні знання, навички та етика діяльності. 2 Розділ –
Емпіричне дослідження професійно-психологічних вимог до практичного
психолога – складається з 3 підрозділів: 2.1. Характеристика бази практики
та організації професійної діяльності психолога в ЗДО; 2.2. Розробка
корекційно-розвивальних програм для батьків і дітей; 2.3. Аналіз
результатів емпіричного дослідження. 3 Розділ – аналіз професійно-
психологічної підготовки та готовності майбутнього психолога до

практичної діяльності – складається з 3 підрозділів: 3.1. Особливості діяльності майбутнього психолога під час практики; 3.2. Аналіз труднощів та шляхів їх подолання під час виконання професійних завдань; 3.3. Рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх практичних психологів.

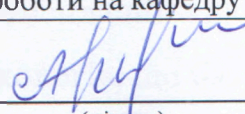
5. Консультанти розділів роботи

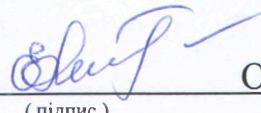
Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання приймав
1	Лещенко О.Г., доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту БІНПО	12.09.2024 р. 	12.09.2024 р.
2	Лещенко О.Г., доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту БІНПО	16.01.2025 р. 	16.01.2025 р.
3	Лещенко О.Г., доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту БІНПО	08.04.2025 р. 	08.04.2025 р.

6. Дата видачі завдання 12.09.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Узгодження теми, складання змісту	вересень	виконано
2	Вивчення літературних джерел	жовтень	виконано
3	Збирання матеріалу на підприємстві	листопад	виконано
4	Обробка матеріалу	листопад	виконано
5	Виконання розділу 1	грудень	виконано
6	Виконання розділу 2	грудень	виконано
7	Виконання розділу 3	січень	виконано
8	Формулювання висновків	січень	виконано
9	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії перевірка на плагіат.	березень	виконано
10	Подання роботи на кафедру	квітень	виконано

Студент Аліна ПОЛОВИНКА
(підпис)

Керівник роботи Олена ЛЕЩЕНКО
(підпис)

ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
Кафедра педагогіки, психології та менеджменту

ВІДГУК
керівника на кваліфікаційну роботу магістра
Половинки Аліни Олександрівни, здобувачки освіти
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти,
групи ПС-23-14-зМ
на тему «Професійно-психологічні вимоги до практичного психолога»

Тема кваліфікаційної роботи є надзвичайно актуальною, оскільки сучасне суспільство, що зазнає стрімких соціальних, економічних і політичних змін, потребує висококваліфікованих практичних психологів, здатних ефективно працювати в умовах високої складності та невизначеності. Актуальність теми зумовлена зростанням психоемоційних розладів, викликаних війнами, кризами та нестабільністю, а також необхідністю оновлення підходів до професійної підготовки психологів з урахуванням сучасних соціальних запитів, підвищення психологічної культури суспільства та інтеграції інноваційних освітніх технологій.

Дослідження цієї теми дозволило магістру ґрунтовно розкрити сутність професійної діяльності практичного психолога, визначити ключові психологічні якості, знання та навички, необхідні для ефективної роботи, а також проаналізувати труднощі, з якими стикаються студенти під час практики, і запропонувати шляхи їх подолання. Особливу увагу приділено розробці рекомендацій щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх психологів, що базуються на емпіричних даних, отриманих під час практики в закладі дошкільної освіти.

Кваліфікаційна робота має значну наукову цінність, оскільки розкриває особливості роботи практичного психолога в умовах дошкільної освіти, поглиблює розуміння професійних викликів і пропонує практичні рекомендації, які можуть бути використані в освітньому процесі.

Практичне значення дослідження полягає в розробці корекційно-

розвивальних програм для батьків і дітей та наданні рекомендацій щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх практичних психологів.

Робота має чітку структуру, що відповідає вимогам до магістерських кваліфікаційних робіт. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

За результатами перевірки за допомогою системи StrikePlagiarism оригінальність кваліфікаційної роботи становить 84,1%, що відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт і підтверджує оригінальність тексту.

Кваліфікаційна робота «Професійно-психологічні вимоги до практичного психолога» виконана на високому науковому рівні. Половинка А.О. продемонструвала глибокі знання теоретичних основ психології, володіння методами наукового дослідження, а також уміння аналізувати емпіричні дані та формувати практичні рекомендації. Робота має практичну цінність і може бути використана в процесі підготовки практичних психологів, зокрема в закладах дошкільної освіти.

Вважаємо, що кваліфікаційна робота магістра Половинки А.О. заслуговує на оцінку «відмінно».

Керівник кваліфікаційної роботи магістра
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри педагогіки, психології та менеджменту
Білоцерківського інституту неперервної
професійної освіти ДЗВО «УМО»
НАПН УКРАЇНИ

Олена ЛЕЩЕНКО

дата «10» травня 2025 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 110 стор, 5 рисунків, 2 додатки, 44 літературних джерела.

Мета дослідження – обґрунтувати напрями вдосконалення професійної підготовки майбутніх практичних психологів з урахуванням сучасних викликів і вимог до фахівця.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх практичних психологів у системі вищої освіти.

Предмет дослідження – умови, зміст, методи та шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутніх практичних психологів.

Методи дослідження: спостереження, психодіагностика, аналіз документації, бесіди з педагогами та батьками, а також проведення індивідуальних і групових занять із дітьми. Застосування цих методів дозволило оцінити психологічний клімат у групах, рівень емоційного та когнітивного розвитку дітей, а також ефективність проведених психопрофілактичних заходів.

Наукова новизна роботи полягає у розкритті особливостей роботи психолога в умовах ЗДО, поглибленому аналізі труднощів, з якими стикаються студенти-психологи під час проходження практики та розробці рекомендацій, що спрямовані на вдосконалення підготовки фахівців у сфері практичної психології.

Результати дослідження засвідчують, що ефективна психологічна підтримка в умовах ЗДО потребує не лише ґрунтовної теоретичної підготовки, але й реального практичного досвіду та особистісної зрілості майбутнього психолога.

Ключові слова: практичний психолог, професійна діяльність, дошкільна освіта, практика, підготовка фахівців, психологічна допомога, рекомендації.

ABSTRACT

Master's thesis: 110 pages, 5 figures, 2 appendices, 44 references.

The purpose of the study is to substantiate the directions of improving the professional training of future practical psychologists, taking into account modern challenges and requirements for a specialist.

The object of the study is the professional training of future practical psychologists in the higher education system.

The subject of the study is the conditions, content, methods and ways of improving the professional training of future practical psychologists.

Research methods: observation, psychodiagnostics, analysis of documentation, conversations with teachers and parents, as well as conducting individual and group classes with children. The use of these methods allowed us to assess the psychological climate in groups, the level of emotional and cognitive development of children, as well as the effectiveness of the psychoprophylactic measures carried out.

The scientific novelty of the work lies in revealing the features of the work of a psychologist in the conditions of a professional training program, in-depth analysis of the difficulties that psychology students face during their internship, and in developing recommendations aimed at improving the training of specialists in the field of practical psychology.

The results of the study show that effective psychological support in the conditions of a professional training program requires not only thorough theoretical training, but also real practical experience and personal maturity of the future psychologist.

Key words: practical psychologist, professional activity, preschool education, internship, specialist training, psychological support, recommendations.

АНОТАЦІЯ

У магістерській роботі проаналізовано особливості професійної діяльності майбутнього практичного психолога під час проходження переддипломної практики в закладі дошкільної освіти. Визначено основні напрями роботи практичного психолога у ЗДО, охарактеризовано труднощі, що виникають під час виконання професійних завдань, та окреслено шляхи їх подолання. У ході практичного дослідження застосовано спостереження, бесіди, аналіз документації, діагностичні методики та індивідуальні заняття з дітьми.

Розроблено рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки студентів-психологів, зокрема шляхом розширення практичної компоненти та супроводу з боку викладачів і супервізорів. Отримані результати можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти, а також для покращення організації практики студентів-психологів.

.

ANNOTATION

The master's thesis analyzes the specifics of the professional activity of a future practical psychologist during pre-graduate practice in a preschool educational institution. The main areas of a psychologist's work in preschool settings are outlined, common difficulties during practical tasks are identified, and strategies for overcoming them are proposed. The practical research included methods such as observation, interviews, document analysis, diagnostic techniques, and individual sessions with children.

Based on the findings, recommendations for improving the professional training of psychology students were developed – particularly through enhanced practical experience and supervisor support. The results can be applied in higher education programs and to improve the structure of student internships in psychology.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	11
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВИМОГ ДО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА.....	14
1.1. Поняття професійної діяльності психолога.....	14
1.2. Психологічні якості, необхідні для практичного психолога.....	24
1.3. Професійні знання, навички та етика діяльності практичного психолога.....	32
Висновки до першого розділу.....	45
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВИМОГ ДО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА.....	47
2.1. Характеристика бази практики та організації професійної діяльності психолога в ЗДО.....	47
2.2. Розробка корекційно-розвивальних програм для батьків і дітей...	57
2.3. Аналіз результатів емпіричного дослідження.....	65
Висновки до другого розділу.....	75
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА ДО ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	77
3.1. Особливості діяльності майбутнього психолога під час практики...	77
3.2. Аналіз труднощів та шляхів їх подолання під час виконання професійних завдань.....	85
3.3. Рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх практичних психологів.....	88
Висновки до третього розділу.....	93
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	99
ДОДАТКИ.....	103

ВСТУП

У сучасному суспільстві, що стрімко змінюється, роль практичного психолога стає дедалі актуальнішою. З огляду на зростання рівня соціальної напруги, кількість психоемоційних розладів, викликаних війнами, кризами, нестабільністю, зростає потреба в кваліфікованій психологічній допомозі. У таких умовах ключового значення набуває професійна підготовка майбутніх психологів, які повинні бути готовими до роботи в умовах високої складності, динамічності та невизначеності. Саме це зумовлює актуальність дослідження особливостей професійної підготовки практичних психологів.

Актуальність дослідження. Сучасний ринок праці висуває нові вимоги до професіоналів у сфері психології. Студенти повинні не лише засвоїти теоретичні знання, а й набути практичних навичок, розвинути особистісні якості та сформувати етичну позицію, необхідні для ефективної взаємодії з клієнтами. Актуальність теми зумовлена необхідністю оновлення підходів до професійної підготовки психологів, з урахуванням нових соціальних запитів, зростання психологічної культури в суспільстві та інтеграції сучасних освітніх і технологічних рішень у навчальний процес.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх практичних психологів у системі вищої освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до визначення сутності професійної діяльності практичного психолога.
2. Визначити психологічні якості, знання та навички, необхідні для ефективної діяльності фахівця.
3. Дослідити основні види діяльності практичного психолога під час проходження професійної практики.

4. Проаналізувати труднощі, що виникають у студентів під час виконання професійних завдань, та визначити шляхи їх подолання.

5. Надати рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх психологів.

Предмет дослідження – умови, зміст, методи та шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутніх практичних психологів.

Мета дослідження – обґрунтувати напрями вдосконалення професійної підготовки майбутніх практичних психологів з урахуванням сучасних викликів і вимог до фахівця.

Методи дослідження: спостереження, психодіагностика, аналіз документації, бесіди з педагогами та батьками, а також проведення індивідуальних і групових занять із дітьми. Застосування цих методів дозволило оцінити психологічний клімат у групах, рівень емоційного та когнітивного розвитку дітей, а також ефективність проведених психопрофілактичних заходів.

Наукова новизна роботи полягає у розкритті особливостей роботи психолога в умовах ЗДО, поглибленому аналізі труднощів, з якими стикаються студенти-психологи під час проходження практики та розробці рекомендацій, що спрямовані на вдосконалення підготовки фахівців у сфері практичної психології.

Експериментальна база дослідження – заклад дошкільної освіти №659 м. Києва. В експерименті взяли участь 40 дітей.

Перспективи подальших досліджень полягають у впровадженні інтегрованих форм навчання, розширенні можливостей практичної підготовки студентів у міждисциплінарному полі, розвитку інтеркультурної та цифрової компетентності майбутніх психологів.

Інформаційно-аналітична база роботи складається з наукових праць українських та зарубіжних вчених у сфері практичної психології, зокрема досліджень Л. Магдисюк, І. Булах, В. Панка, О. Кузьо, С. Максименка, Т. Титаренко, Н. Торопової, які розкривають концепції професійної

підготовки психолога, структуру його діяльності, психологічні якості фахівця та етичні засади професійної взаємодії.

Також у роботі використано напрацювання О. Танасійчук, І. Коваль, Н. Гаркавенко, О. Грінченка, які аналізують особливості формування професійної ідентичності та професійної ментальності психолога. Значну увагу приділено праці В. Дружиніна, С. Дмитрієвої та А. Адлера, що висвітлюють мотиваційні аспекти вибору психологічної професії.

Для розкриття теми були проаналізовані нормативні документи, сучасні підходи до структури підготовки психологів у вищій освіті України, а також етичні кодекси, що регламентують діяльність практичного психолога. Окрему частину інформаційної бази становлять матеріали з професійного досвіду, отриманого під час проходження переддипломної практики у закладі дошкільної освіти.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. У першому розділі розглядаються теоретичні основи професійно-психологічних вимог до практичного психолога. У другому – описуються основні види діяльності майбутнього психолога під час практики. У третьому – проаналізовано труднощі, що виникають під час виконання професійних завдань, та запропоновано рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки фахівців.

Таким чином, обрана тема є важливою не лише в контексті підготовки конкурентоздатного фахівця, а й для загального підвищення ефективності психологічної допомоги в українському суспільстві.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВИМОГ ДО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

1.1 Поняття професійної діяльності психолога

В сучасному світі роль психолога виявляється все більше та більше значущою. Професійний психолог є не лише фахівцем, який допомагає людям у вирішенні психологічних проблем, а й науковцем, який вивчає людську психіку та поведінку. Розуміння поняття професійної діяльності психолога є важливим кроком у засвоєнні основ психологічної науки та практики.

Професійна підготовка особистості психолога, постійно привертає увагу науковців, оскільки це вважається однією з ключових аспектів самореалізації та розкриття потенціалу особистості. Крім того, в сучасному світі професійна сфера постійно розвивається, вносячи нові вимоги до фахівців. З цього приводу професійна підготовка психологів розглядається як процес освоєння не лише професійної діяльності, але й прийнятих норм та стандартів, що регулюють цю діяльність, особливо на початковому етапі професійного становлення.

Л. Магдисюк, вивчаючи професійну підготовку, розглядає її як систему, що поєднує в собі навчання, виховання та розвиток. Вона підкреслює, що успішність досягає той, хто має знання, можливості, бажання та вміння досягати поставлених цілей [16].

О. Кузьо стверджує, що професійна підготовка психолога має включати [14]:

- відбір кандидатів, які мають професійну придатність;
- розробку теоретичної моделі спеціаліста, що включає в себе стандарти, вимоги до особистості та професійної діяльності психолога;

- розробку змісту навчання та розвитку особистості психолога;
- вирішення проблеми професійної ідентифікації фахівців.

В. Панок розглядає професійну підготовку практичних психологів як процес становлення фахівця, що обумовлений сукупністю особистісних та соціально-психологічних факторів, який відбувається через навчання у вищих навчальних закладах та формування професійно важливих індивідуально-психологічних якостей [20].

О. Танасійчук [23] вважає, що головною метою професійної підготовки психологів є вміння бути активним «психологом» та формування специфічної професійної ментальності, яка дозволяє їм аналізувати й осмислювати реальність.

Згідно з твердженнями І. Коваль, професійна підготовка психологів включає три основні напрямки: загально-психологічну підготовку, спеціалізовану психологічну підготовку та спеціалізацію у певній області практичної психології [11]. Ці напрямки відрізняються своєрідними методами організації та представленням знань.

І. Булах розглядає професійну підготовку психолога як процес формування готовності до професійної діяльності, де ключовим засобом є самоосвіта (саморозвиток як суб'єкта життєдіяльності в цілому та професійної діяльності, зокрема). Вона підкреслює, що готовність до професійного навчання є важливою умовою успішності процесу професійної підготовки, а її виявом є формування специфічного особистісного новоутворення – «позиції суб'єкта професійного навчання» (студента), яка передбачає і перспективну «позицію суб'єкта професійної діяльності» (професіонала) [2].

Вчені виділяють трьохрівневу структуру професійної підготовки практичного психолога.

Перший рівень, який є світоглядним, спрямований на формування стійкої системи цінностей та вивчення норм і правил поведінки відповідно до Етичного кодексу психолога.

Другий рівень, а саме професійний, спрямований на засвоєння необхідної бази знань, технологій майбутньої практичної роботи та формування психологічної культури.

Третій рівень – особистісний, спрямований на розвиток професійно важливих якостей особистості, її гуманістичної спрямованості, «діалогічності» та здатності до професійної ідентифікації.

За словами Н. Гаркавенко, побудова системи професійної підготовки психолога неможлива без врахування соціального контексту, соціальної «органіки» цієї професії та особливостей її взаємодії з суспільством [5]. У цьому аспекті Л. Магдисюк підкреслює, що професійна підготовка в університетах не повинна обмежуватися традиційними методами та формами навчання, але повинна розвивати професійно орієнтовані практики, які охоплюють різноманітність взаємодій суб'єктів, накопичення досвіду та способів дій, засвоєння професійних норм і стандартів, а також уміння представляти свої досягнення на різних рівнях спільноти [18].

Вимоги до підготовки психологів, які працюють у спеціальних умовах, є більш строгими порівняно з цивільними психологами. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки військовий психолог повинен мати докторський ступінь (PhD) або докторську ступінь в психології (PsyD), бути ліцензованим для проведення практики, і пройти спеціалізоване стажування у військовій сфері. Це стажування включає, крім фізичної підготовки, детальне вивчення таких тем, як «Мотивація», «Бойовий стрес і реакція», «Перша психологічна допомога після травматичних подій, стресу та алкоголю», «Саморегуляція», «Самодопомога», «Спілкування та запобігання конфліктів» [19].

Українська система підготовки практичних психологів ґрунтується на ступінчастій освіті, що включає бакалаврський, магістерський та освітньо-науковий рівні. Підготовка психологів для екстремальних видів діяльності, зокрема психологів оперативно-рятувальної служби, здійснюється на базі вищих навчальних закладів за умов специфічної

освітньої програми, розробленої відповідними міністерствами. Кожен заклад визначає свою освітню програму підготовки та перелік навчальних предметів.

Професійне становлення практичного психолога відбувається у процесі освоєння ним професійної діяльності та норм, за якими вона будується, через його включеність у навчальну й професійну діяльність на етапі фахової підготовки. Систему підготовки психолога неможливо побудувати без урахування соціальних витоків та без аналізу особливостей включення носія цієї професії у соціум. Реальне включення практичного психолога у професійно орієнтовані практики відбувається у спеціально створеному професійному середовищі для того щоб вони набули, апробували і закріпили професійні способи дій, інтеріоризації внутрішньої специфіки професійної діяльності як умови напрацювання індивідуального досвіду та досвіду колективної взаємодії в обраній професії.

Отже, можна виділити три типи професійної діяльності психологів:

1. Наукові дослідження, спрямовані на пошук нових психологічних знань, включаючи пояснення, доказ і прогнозування психологічних явищ та вивчення психологічних закономірностей.

2. Практична психологічна робота, пов'язана з застосуванням психологічних знань для вирішення практичних завдань, таких як психологічна діагностика і консультування, корекційна і розвиваюча робота, а також психологічна профілактика.

3. Навчання психологічних знань і психологічне просвітництво, що включає проведення лекцій, семінарів, практичних занять та керівництво психологічним самоосвітою людей.

Таким чином, професійна діяльність психолога є комплексним процесом, який включає в себе наукові дослідження, практичну роботу та навчання. Це не лише пошук нових знань у сфері психології, але й їх застосування для розв'язання реальних проблем і вдосконалення життя людей. Професійний психолог відповідально виконує свої обов'язки,

керуючись високими стандартами етики та професійної майстерності, забезпечуючи тим самим якість та ефективність своєї діяльності.

Варто зазначити, що професійна діяльність психолога охоплює не лише застосування спеціальних знань, а й активну трансформацію особистості самого фахівця. Психолог у процесі навчання та практики постійно взаємодіє з новими досвідом, емоціями, контекстами, що сприяє глибокому самопізнанню, переосмисленню цінностей та особистісному зростанню. У цьому сенсі професія психолога має значний потенціал внутрішньої трансформації, що є особливістю, характерною не для всіх видів професійної діяльності.

С. Максименко підкреслює, що психологічна діяльність має інтегративний характер і передбачає гармонійне поєднання теоретичних знань, етичних норм і особистісного досвіду фахівця [1]. Це означає, що професіоналізм психолога не може бути зведений лише до володіння певними методами чи техніками. Йдеться про складний процес формування професійної ідентичності, що включає розуміння своєї ролі в житті інших людей, а також відповідальність за зміни, які можуть відбуватися у клієнтів під впливом психологічної допомоги.

Особливістю професійної діяльності психолога є необхідність постійного самостереження і рефлексії. Це пов'язано з тим, що робота психолога невідривно пов'язана з його особистістю: сприйняття, досвід, установки, навіть емоційний стан фахівця можуть впливати на процес взаємодії з клієнтом. Саме тому у професійну підготовку психологів включаються елементи особистісної терапії, супервізії, групової роботи, що сприяє розвитку рефлексивного мислення та усвідомленого ставлення до своєї ролі.

Професійна діяльність психолога здійснюється у складному соціальному контексті, який постійно змінюється. Науково-технічний прогрес, соціальні трансформації, війни, міграція, пандемії — всі ці фактори впливають на психіку людей, формуючи нові запити на

психологічну допомогу. Психолог має бути гнучким, здатним адаптуватися до нових умов, виявляти чутливість до соціальних процесів та своєчасно оновлювати фахові знання.

На думку Т. Титаренко, сучасний психолог – це не лише помічник у подоланні труднощів, а й партнер у розвитку особистості, провідник у процесі пошуку сенсу життя, побудови нової ідентичності, формування внутрішньої стійкості [2]. Такий підхід значно розширює функції психолога: від діагноста та консультанта – до фасилітатора змін, екзистенційного співрозмовника, провідника у складних життєвих переходах.

Ще одним важливим аспектом професійної діяльності є дотримання професійної етики. Етичні норми у психології мають особливе значення, оскільки психолог працює з делікатною інформацією, глибокими емоціями, особистими переживаннями клієнтів. Будь-яке порушення меж, нав'язування власної позиції чи маніпуляція клієнтом може призвести до негативних наслідків не лише для клієнта, але й для репутації професії в цілому. Етична свідомість має стати неформальною частиною професійної ідентичності психолога.

Як на мене важливо зазначити, що психолог несе відповідальність не лише за якість професійної допомоги, але й за етичність процесу, дотримання конфіденційності, добровільності, чесності у взаємодії з клієнтом. Етична рефлексія – це не додаткова риса, а основа професійного мислення. У цьому контексті важливо підкреслити, що психолог не просто надає послугу, а вступає в особливий тип стосунків, що вимагає високої особистої зрілості, рефлексії та емпатії.

Окрім цього, що зазначено вище, у професійній діяльності психолога велике значення має контекстуальність – здатність працювати з урахуванням конкретного соціального, культурного, політичного та економічного середовища. Роль психолога в умовах війни, соціальної нестабільності, епідемій чи економічних криз суттєво змінюється.

Фахівець повинен адаптувати не лише інструменти роботи, але й змінити акценти своєї діяльності: від довгострокового розвитку – до підтримки життєстійкості, психологічної стабілізації, відновлення базових ресурсів особистості.

З урахуванням зарубіжних підходів до розуміння професійної діяльності психолога, важливо звернутися до стандартів, які встановлюють професійні асоціації у різних країнах. Європейська федерація психологічних асоціацій (EFPA) запровадила Європейський сертифікат з психології (EuroPsy), що визначає єдині стандарти освіти, підготовки та компетентності для психологів у країнах Європейського Союзу. Він передбачає п'ятирічну академічну підготовку та щонайменше один рік супервізованої практики, що забезпечує відповідність високим професійним стандартам (EuroPsy, EFPA).

Американська психологічна асоціація (APA) визначає професійну діяльність психолога як таку, що включає наукову, навчальну та прикладну компоненти, зокрема психологічне оцінювання, психотерапію, викладання, консультування, розвиток інтервенцій та участь у дослідженнях. Усі ці напрями повинні реалізовуватись із дотриманням Етичного кодексу APA, в якому наголошено на повазі до гідності клієнта, конфіденційності, професійної компетентності та доброчесності (APA Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct, 2017).

Міжнародна психологія, як окремий напрям у сучасній науці, підкреслює важливість врахування культурних, соціальних та політичних контекстів при здійсненні психологічної діяльності. Вчені (Berry et al., 2011; Leong et al., 2017) зазначають, що психолог повинен бути здатним адаптувати методи та підходи до культурної специфіки клієнтів, враховувати ментальні особливості, переконання та цінності, уникаючи етноцентризму та культурної упередженості.

У сучасних дослідженнях дедалі частіше професійна діяльність психолога розглядається як багатofакторний, гнучкий та інтегративний

процес. Психологічна підтримка перестала обмежуватися лише роботою в кабінеті – вона здійснюється в школах, лікарнях, військових частинах, у бізнесі, соціальних службах, онлайн-просторі. Зростає значення групової та кризової психології, психосоціального супроводу, коучингу, нейропсихології тощо. Це вимагає від фахівця не лише широти знань, а й здатності до глибокого міжособистісного контакту в умовах невизначеності та напруги.

Крім того, сучасний психолог не може ігнорувати власне психічне здоров'я. Тема професійного вигорання, емоційного виснаження, втрати сенсу в професії стала надзвичайно актуальною. Як зазначає Н. Торопова, ефективний психолог – це фахівець, який вміє піклуватися про себе, використовує особисту терапію, проходить регулярну супервізію та має ресурси для самовідновлення [3].

Підсумовуючи, можна сказати, що професійна діяльність психолога – це складна і глибоко особистісна форма праці, яка вимагає не лише знань і навичок, а й чутливості, самосвідомості, здатності до емпатії та постійного розвитку. Вона виходить далеко за межі «допомоги іншим» і стає способом життя, формою служіння, способом взаємодії зі світом. Психолог – це той, хто не просто працює з психікою, а будує довіру, відкриває простір змін, і, врешті-решт, бере участь у творенні людського суспільства.

Професійна діяльність психолога є невід'ємною складовою складного соціального механізму, в якому все більшої актуальності набувають питання збереження психічного здоров'я, розвитку особистості, підтримки гармонійного функціонування людини в суспільстві. На сьогоднішній день, роль психолога вже не обмежується лише діагностикою або консультуванням – вона набуває характеру глибокого соціального впливу та активної участі у формуванні культурних і гуманістичних засад спільноти.

Важливою особливістю професійної діяльності психолога є її

мультидисциплінарність. Ефективна робота у цій сфері потребує інтеграції знань з різних галузей: медицини, педагогіки, соціології, юриспруденції, нейронаук, філософії. Такий підхід дозволяє краще розуміти складні механізми людської поведінки, зокрема ті, що пов'язані з кризовими станами, стресами, міжособистісними конфліктами або соціальною дезадаптацією.

Особливістю професії психолога є те, що вона поєднує в собі елементи науки, мистецтва та служіння. Як науковець, психолог повинен критично мислити, спиратися на доказову базу, аналізувати емпіричні дані. Як практик, – він повинен будувати живий діалог із клієнтом, бути гнучким, чутливим, здатним адаптувати методи до індивідуальних особливостей людини. Як гуманіст – служити на благо іншої людини, зберігаючи її гідність, автономність і свободу вибору.

Професійна діяльність психолога відбувається у різноманітних формах: це індивідуальне або групове консультування, психокорекція, супровід розвитку, профілактика психологічних порушень, психопросвіта, кризова інтервенція, робота з травмованими людьми, супервізія тощо. Вона може здійснюватися у різних закладах: школах, лікарнях, реабілітаційних центрах, бізнес-структурах, Збройних силах, центрах соціальної допомоги, наукових установах.

Крім того, з розвитком цифрових технологій виникла нова форма реалізації психологічної практики – онлайн-консультування, яке потребує від фахівця додаткових навичок та розуміння специфіки дистанційної взаємодії. Цей напрям значно розширив можливості доступу до психологічної допомоги, зокрема для людей у віддалених регіонах, осіб з обмеженою мобільністю або внутрішньо переміщених осіб.

Особливу увагу також слід приділяти соціальній відповідальності психолога. Його діяльність часто пов'язана з уразливими категоріями населення – дітьми, людьми з інвалідністю, жертвами насильства, особами з ПТСР або депресивними станами. Психолог повинен усвідомлювати

глибину впливу свого слова, жесту, діагностичного висновку або рекомендації. Відповідальність перед клієнтом, професійною спільнотою та суспільством є одним із ключових маркерів зрілості фахівця.

Важливо зазначити, що психолог несе відповідальність не лише за якість професійної допомоги, але й за етичність процесу, дотримання конфіденційності, добровільності, чесності у взаємодії з клієнтом. Етична рефлексія – це не додаткова риса, а основа професійного мислення. У цьому контексті важливо підкреслити, що психолог не просто надає послугу, а вступає в особливий тип стосунків, що вимагає високої особистої зрілості, рефлексії та емпатії.

Окрім вищезазначеного, у професійній діяльності психолога велике значення має контекстуальність – здатність працювати з урахуванням конкретного соціального, культурного, політичного та економічного середовища. Роль психолога в умовах війни, соціальної нестабільності, епідемій чи економічних криз суттєво змінюється. Фахівець повинен адаптувати не лише інструменти роботи, але й змінити акценти своєї діяльності: від довгострокового розвитку – до підтримки життєстійкості, психологічної стабілізації, відновлення базових ресурсів особистості.

Таким чином, поняття професійної діяльності психолога охоплює значно ширший спектр, ніж може здатися на перший погляд. Це – складна, багаторівнева діяльність, що потребує не лише академічних знань, але й високої людяності, гнучкості, відповідальності та внутрішньої стабільності. Формування професійної ідентичності психолога – це не разовий акт, а постійний процес самовизначення, саморефлексії та практичного зростання. Саме через це психологія як професія належить до тих, що вимагають не лише кваліфікації, а й особливого типу життєвого покликання.

1.2 Психологічні якості, необхідні для практичного психолога

У сучасному світі психологія відіграє важливу роль у різних сферах життя, від освіти до бізнесу, від медицини до спорту. Практичні психологи, які працюють у цих галузях, відіграють ключову роль у вирішенні проблем та підтримці людей у складних життєвих ситуаціях. Але для того, щоб стати успішним практичним психологом, необхідно мати певні психологічні якості. У цьому підрозділі ми розглянемо ці ключові аспекти, які допомагають психологам ефективно працювати з клієнтами та досягати успіху в своїй професійній діяльності.

Для кожної особи ключовими характеристиками є енергійність, цілеспрямованість, адаптованість до обставин, духовність та вразливість.

У сфері професійної діяльності також існують особливо важливі якості, необхідні для успішного розвитку у своєму фахі. Психолог, працюючи у своєму професійному середовищі, впливає на ситуації, що виникають, через свої власні емоції та внутрішні переживання.

Незалежно від спеціальності, важливими залишаються такі якості, як старанність, повага до інших і відповідальність. Проте, у психолога, крім цих рис, особливу увагу приділяють іншим важливим професійним характеристикам:

1. Емпатія, або здатність співпереживати, занурюватися в емоційний світ іншої людини та розуміти її почуття, здатність поставити себе на її місце.

2. Відкритість психолога та готовність постійно взаємодіяти з оточуючим світом.

3. Психологічна витривалість і врівноваженість, контроль над своїми емоціями та почуттями, зберігаючи спокій, навіть коли клієнт демонструє агресію або нав'язливу поведінку.

4. Конгруентність, що означає безкорисне прийняття та розуміння своїх власних почуттів, переживань та проблем.

5. Інтерес та цікавість до людей, що включає позитивне емоційне ставлення до оточуючих, бажання взаємодіяти та спілкуватися з ними.

6. Здатність вміти визнавати свої помилки як важливий аспект, що сприяє самовдосконаленню та корекції недоліків.

7. Стресостійкість допомагає ефективно витримувати значні емоційні та інтелектуальні навантаження, що супроводжують професійну діяльність.

8. Рефлексія відображає здатність особи до критичного аналізу власного життя та пошук в ньому сенсу, а також до самоконтролю та самопізнання.

9. Здатність узагальнювати сприяє адекватно сприймати та аналізувати реальні ситуації, розуміти їх причини та передбачати наслідки, систематизувати інформацію та утворювати цілісне уявлення про світ.

10. Комунікабельність підкреслює здатність швидко та легко знаходити спільну мову з іншими людьми. Для психолога це надзвичайно важливо, оскільки спілкування на мові, зрозумілій для клієнта, допомагає покращити контакт з ним [3].

В професійному житті ціннісні орієнтації та цілі виходять за рамки самої професії і охоплюють питання, пов'язані не лише з етикою. Самосвідомість фахівця починається з аналізу проблем, що виникають у його діяльності, що є основою мотивації для отримання нових знань та особистісного зростання.

Практичному психологу дуже важливо мати здатність встановлювати свої межі та направляти клієнта на обговорення певної теми під час розмови.

Серед моральних якостей, які відносять до психолога, можна виділити доброзичливість, чутливість, доброту, інтелектуальність, гуманність та поважне ставлення до особистості.

Крім того, психологу необхідно мати не лише психологічні знання, але й психологічну інтуїцію.

Особистісні якості психолога тісно переплітаються з його професійними характеристиками, оскільки неможливо вести себе однаково як особистість і як професіонал. Отже, основою професійної діяльності психолога є його особистісні риси.

Під час навчання студент-психолог може зазнавати кризи та почуття розчарування щодо своєї майбутньої роботи. Але найбільша тривога виникає тоді, коли виникають сумніви в правильності обраного професійного шляху.

Є погляд, що В. Бехтереву приписують такі вислови щодо мотивів, за якими людина обирає свою професію: «психологи – з психінкою», «неврологи з нервінкою» та подібні. Цікаво, що існують багато прикладів такого характеру. Наприклад, Ч. Дальтон, який відкрив явище колірної сліпоты, сам мав цей дефект, а З. Фрейд вважався сексуальним невротиком, за словами його близьких [8].

В. Дружинін вбачає, що вибір професії у сфері психології зумовлюється «надлишком» або «недоліком» будь-якої психічної якості у людини. За А. Адлером, комплекс неповноцінності може бути джерелом активності в творчих сферах, а С. Дмитрієва вважає, що приваблення до психології може впливати з почуття відмінності від інших та бажання подолати дисгармонію [9].

Для психолога, світ іншої людини представляє собою загадку, яку потрібно розкрити самостійно. Уміння розуміти душу іншого є наслідком його власного життя, виявленням чутливості до емоцій та поведінки індивіда, бажанням подолати складнощі за допомогою раціональних методів та вивченням психіки інших.

Відтак, психологу необхідно мати розуміння та терпимість до людей, оскільки він вже заздалегідь враховує можливість нестандартної поведінки своїх клієнтів. Дослідження особистісних характеристик, проведені Р. Кеттепом, показали різницю між особистісними рисами практикуючих та наукових психологів. Психологи-практики більш схильні до

спілкування, що є важливим для успішної професійної діяльності.

У той час як для психологів-дослідників інтенсивне спілкування не має великого значення і вони не влаштовують надмірні розмови. Основним фактором для них є загальна інтелектуальність [22].

Отже, можна зробити висновок, що хоча є деякі схожості, проте в особистісних якостях практикуючих та наукових психологів виявляються і значні відмінності.

Для психолога, що займається дослідницькою роботою, важливими особистісними рисами будуть захоплення професійною діяльністю, завзятість, самостійність, дисциплінованість, вміння критично оцінювати свою роботу та вміння встановлювати хороші стосунки з іншими [10].

Для практикуючого психолога ключовими є комунікативні здібності – розуміння інших людей та вміння впливати на них психологічно коректно. Це комплекс якостей, який часто називають «талантом спілкування».

Цей «талант» включає в себе п'ять блоків особистісних якостей:

- уважність, здатність адекватно сприймати оточуючу ситуацію, правильно оцінювати об'єкт;
- здатність занурюватися у внутрішній світ іншої особи, розуміти її внутрішні мотивації та характер;
- співчуття, здатність почувати емоції іншої людини, поважати її і бажання надати допомогу;
- вміння аналізувати себе, виявляти інтерес не лише до себе, а й до інших;
- вміння контролювати процес спілкування та себе, бути уважним, тактовним, заслужити довіру та мати почуття гумору.

Щодо успіху в професійній діяльності, варто зазначити, що не завжди всі підходи працюють однаково добре, і неможливо стати абсолютно успішним у всіх аспектах. Тому важливо розвивати власний стиль професійної діяльності, враховуючи особистісні особливості.

Отже, після розгляду психологічних якостей, необхідних для практичного психолога, можна зробити висновок, що успішна практика вимагає комплексу спеціалізованих навичок та особистісних якостей. Здатність до співпереживання, емпатія, відкритість, самоконтроль, аналітичність, а також вміння ефективно комунікувати є ключовими складовими успішної професійної діяльності практичного психолога. Ці якості не лише допомагають у побудові довірчих стосунків з клієнтами, але й сприяють досягненню бажаних результатів у роботі з ними. Таким чином, розвиток і удосконалення цих психологічних якостей є важливим завданням для практичного психолога, який має на меті успішну і ефективну професійну діяльність.

Окрім особистісних якостей, професійна діяльність практичного психолога вимагає високого рівня самоусвідомлення, що дозволяє не лише ефективно працювати з клієнтами, а й вчасно виявляти власні обмеження та потенційні «сліпі плями». Самоусвідомлення як метакомпетенція дає змогу спеціалісту критично оцінювати свої реакції, прогнози та дії, забезпечуючи більшу точність у побудові взаємодії з клієнтом. Уміння зупинитися, переосмислити процес консультації, врахувати етичні дилеми – усе це є проявом зрілої фахової позиції.

Важливо також відзначити, що психологу необхідна інтегративна гнучкість мислення, яка дозволяє адаптуватися до різних клієнтських запитів, комбінувати методи роботи, орієнтуючись не на шаблони, а на унікальну структуру кожного запиту. Така гнучкість нерозривно пов'язана з професійною інтуїцією, що базується на досвіді, спостереженнях і глибокому розумінні людської природи.

Психолог повинен уміти витримувати невизначеність, що є частиною майже кожного консультативного процесу. Клієнт може тривалий час залишатися у стадії «опору», «відкидання», «пошуку відповідей», і саме здатність психолога бути поруч у цих станах, не прискорюючи штучно процеси змін, вказує на глибоку професійну зрілість. Тому витривалість,

вміння бути в «тіні», не нав'язувати рішень і чекати – це не слабкість, а ознака сили психолога як фахівця.

Ще одним важливим психологічним компонентом є здатність до диференційованого сприймання. Практичний психолог повинен бачити не лише зовнішні прояви поведінки, але й приховані причини, контексти, інтенції, травматичний досвід, який часто не артикулюється словами. Відчуття нюансів, «мікродинаміки» у стосунках, зміни в тоні голосу, у жестах чи міміці – усе це надає фахівцю додаткову інформацію про глибинні процеси, що відбуваються з клієнтом.

У зв'язку з цим актуальним є розвиток емоційного інтелекту, який забезпечує здатність розпізнавати та регулювати як власні емоції, так і емоції інших людей. Високий рівень емоційного інтелекту дозволяє психологу залишатися чутливим, але не втрачати професійної дистанції, підтримувати контакт, але не втягуватися емоційно у процес надмірно. Саме баланс між емоційною залученістю та професійною нейтральністю формує психологічну ефективність.

Не менш важливою є мотивація до служіння, яка базується не на прагненні до соціального схвалення чи визнання, а на внутрішній потребі бути корисним іншим. Така мотивація допомагає зберігати інтерес до професії впродовж багатьох років, навіть у складні періоди емоційного вигорання чи сумнівів. Як відзначають деякі дослідники, глибока мотивація до допомоги іншим є основою професійного довголіття [1].

Поряд із цим, психолог повинен володіти толерантністю до інакшості. Кожен клієнт має унікальні переконання, життєвий досвід, стиль мислення та поведінки. Важливо приймати іншість без осуду, вміти працювати з людьми, які мають інші цінності, релігійні або політичні погляди, інший соціальний досвід. У цьому контексті ключовою є риса некатегоричності мислення, що дозволяє уникати спрощених оцінок і підтримувати відкриту позицію до складного внутрішнього світу іншого.

Сучасні фахівці також наголошують на важливості здорового

почуття гумору у роботі психолога. Воно не лише полегшує напружені моменти, а й є індикатором особистісної гнучкості, емоційної стабільності, спроможності побачити ситуацію під новим кутом. Як показує практика, саме іронія та доброзичливий гумор можуть стати «ключем» до подолання опору у клієнта, сприяти розрядці емоційного напруження, а іноді – допомогти сформулювати складні теми легше.

Також надзвичайно цінною є здатність до етичної рефлексії, тобто усвідомлення меж допустимого у професійному впливі. Етична свідомість включає здатність ставити під сумнів свої дії, розглядати можливі наслідки інтервенції, а також вміння сказати «ні» у ситуаціях, коли психологічна допомога може завдати шкоди.

Не слід забувати і про важливість особистої зрілості. Вона виражається у здатності брати відповідальність за свої рішення, бути чесним із собою, визнавати власні емоції без проєкцій на клієнта. Зрілість – це не ідеальність, а радше готовність бути «достатньо хорошим психологом», здатним розв'язувати задачі свого рівня та вчасно звертатися по супервізію чи підтримку.

Отже, психологічні якості практичного психолога – це не випадковий набір «хороших рис», а цілісна система, яка забезпечує не лише ефективність, а й етичність, глибину та безпеку взаємодії з клієнтом. Багато з цих якостей можуть бути розвинуті у процесі навчання, але їх основою завжди залишатиметься особистість фахівця – її чутливість, відкритість до себе та інших, здатність до змін і внутрішнього зростання.

У професійній діяльності психолога важливим є також уміння працювати з власними межами – як особистими, так і професійними. Це вміння виявляється у здатності чітко розуміти, де закінчується зона відповідальності психолога і починається зона відповідальності клієнта. Надмірне залучення, прагнення «врятувати» клієнта або взяти на себе його проблеми – ознаки порушення меж, що в майбутньому можуть призвести до емоційного вигорання. Збереження меж дозволяє психологу бути

ефективним протягом тривалого часу, підтримуючи як себе, так і своїх клієнтів.

Окремо варто розглянути толерантність до фрустрації – здатність витримувати напругу, що виникає в умовах, коли очікування не справджуються, а результати роботи не є негайними. Психологічна допомога – це не завжди швидкий результат. Часто процес змін відбувається поступово, хвилеподібно, іноді з регресом або опором з боку клієнта. Саме в такі моменти проявляється справжня стійкість психолога – його здатність бути поруч, навіть коли зміни здаються невидимими.

Також важливою є когнітивна складність мислення, яка дозволяє психологу утримувати суперечливу інформацію, приймати парадокси, розглядати проблему з різних кутів зору. У роботі з клієнтом часто неможливо знайти єдину правильну відповідь – рішення виникає у процесі глибокого діалогу, співтворчості, де психолог виступає не «експертом», а супутником у дослідженні досвіду клієнта. Здатність мислити в багатовимірних категоріях дає змогу не зводити клієнтську ситуацію до спрощених пояснень, а зберігати відкритість до складності.

Крім того, важливою особливістю є мотивація до саморозвитку. Успішний практичний психолог – це завжди людина, яка навчається. Світ психології змінюється, з'являються нові методики, підходи, техніки. Психолог, який не оновлює свої знання, ризикує втратити актуальність і ефективність. Бажання вдосконалюватися, розширювати свій професійний інструментарій, брати участь у конференціях, супервізіях, інтервізіях – ознака відповідального ставлення до фаху.

Не менш важливим є уміння створювати безпечний простір. Це не лише зовнішні умови – зручне приміщення, тиша, конфіденційність – а й внутрішній стан фахівця. Клієнт відчуває, коли психолог щирий, відкритий, налаштований на співпрацю. Саме створення довірливого емоційного поля – одна з найважливіших умов для початку глибинної роботи над внутрішніми запитами.

Таким чином, психологічні якості, необхідні для практичного психолога, – це не набір рис, який можна виміряти один раз. Це динамічна система, яка постійно розвивається, змінюється й поглиблюється разом із досвідом, освітою та особистісною зрілістю фахівця. Саме поєднання гнучкості, глибини, етичності та професійного мислення дозволяє практичному психологу ефективно взаємодіяти з найскладнішими запитами сучасної людини.

1.3 Професійні знання, навички та етика діяльності практичного психолога

Одна з найзначущіших характеристик діяльності психолога полягає в його професійній компетентності, що визначається як здатність володіти не лише професійними знаннями, але й вміннями, навичками та здібностями. Це охоплює широкий спектр професійних можливостей, вміння ефективно користуватися інструментарієм та технологіями, що використовуються у психологічній практиці. Професійна компетентність психолога проявляється у його творчому підході до роботи, в активному пошуку новаторських методик та інновацій, особистій ініціативі та здатності до професійної комунікації.

У психолога повинна бути широка та всебічна підготовка. Отже, його професійна ерудиція включає не лише знання в області психології, а й широкий спектр знань у таких галузях як філософія, історія, культурологія, педагогіка, економіка, соціологія, політологія, право, філологія, фізична культура, математика та інформатика, а також в контексті сучасних концепцій природознавства.

Успішність практичної діяльності психолога визначається його професійними вміннями – здатністю застосовувати психологічні знання у практиці. Це включає в себе конкретні дії, методи, а також психологічні

техніки, які використовуються для виконання покладених на психолога обов'язків.

Професійні вміння – це ретельно набуті, легко та впевнено виконувані професійні дії, які дозволяють психологові ефективно здійснювати свою роботу. З ростом досвіду фахівець набуває більше професійних навичок.

Давайте розглянемо основні вимоги до підготовки психолога з фахових дисциплін.

У галузі психології фахівець має:

1. Розуміти мету, методологію та методи професійної діяльності психолога;
2. Володіти інструментарієм, методами організації та проведення психологічних досліджень;
3. Розуміти специфіку предмету психології, її взаємозв'язки з іншими дисциплінами; знати основні галузі психології та можливості застосування психологічних знань у різних сферах життя;
4. Мати знання про історію розвитку та сучасні проблеми психологічної науки;
5. Розуміти закономірності еволюції психіки тварин, порівнювати та розрізняти психіку тварин і людини; вивчати філогенез та онтогенез людської психіки;
6. Розуміти мозкові механізми психічних процесів і станів;
7. Знати про природу людської діяльності, функції психіки в життєдіяльності людини;
8. Розуміти закономірності формування і функціонування мотиваційної сфери людини.
9. Розуміти психологічні закономірності пізнавальних процесів, включаючи відчуття, сприйняття, пам'ять, уяву, мислення та мову;
10. Мати знання про механізми уваги, емоційні явища та процеси вольової регуляції;

11. Розуміти поняття про особистість та індивідуальність, структуру особистості і рушійні сили її розвитку;
12. Мати уявлення про психологічні закономірності спілкування та взаємодії людей у групах, міжгрупових відносинах;
13. Знати закономірності психічного розвитку людини на різних вікових етапах;
14. Мати знання про основні закономірності психології освіти;
15. Розуміти критерії норми і патології психічних процесів, станів та діяльності людини, а також методи компенсації та відновлення норми;
16. Розуміти психологічні проблеми трудової діяльності людини;
17. Мати знання про основні сфери та види діяльності психолога;
18. Мати базові знання з психодіагностики та психологічного консультування;
19. Мати базові знання з психотерапії, корекційної та розвивальної роботи психолога;
20. Володіти методами психологічної освіти та викладання психології [25].

Окрім цього, в рамках відповідної спеціалізації, психолог повинен мати широкий спектр спеціалізованих знань і практичних навичок. Серед основних галузей спеціалізації можна виокремити: загальну психологію, психологію особистості, соціальну психологію, політичну психологію, психологію менеджменту, психологію праці та організаційну психологію, клінічну психологію, психофізіологію, спеціальну психологію, психологію розвитку та вікову психологію, педагогічну психологію, психологічне консультування, психологію соціальної роботи, юридичну психологію, та спортивну психологію.

Ці вимоги є мінімально необхідними для професійної діяльності психолога. Також, для успішної роботи психолога необхідно постійно підвищувати рівень професійної компетентності, брати участь у курсах підвищення кваліфікації та спеціалізованих семінарах з окремих проблем

психології. Самоаналіз досвіду роботи і самовдосконалення професійних навичок допомагають психологу досягати кращих результатів у своїй діяльності.

У сфері наукової психології та педагогічної діяльності професійна кваліфікація виражається через систему вчених ступенів (кандидат і доктор психологічних наук) і вчених звань (доцент і професор).

Для ефективної діяльності в науковій психології важливі певні здібності. О. Грінченко вважає ключовими для кожного вченого якості, такі як спонтанна допитливість, здатність витратити тривалий час на вирішення одних і тих же проблем, висока наукова обдарованість, що передбачає розвиток пам'яті, творчого мислення, фантазії і спостережливості. Проте, на його думку, для вченого-психолога не є обов'язковим або значущим володіння якою-небудь специфічною особливістю, окрім тих здібностей, які потрібні або важливі для кожного вченого взагалі [7].

Професійний ріст практичного психолога оцінюється за допомогою кваліфікаційних категорій, які присвоюються експертними комісіями.

У сфері практичної психології оцінка рівня професійної кваліфікації включає 1, 2 і 3 кваліфікаційні категорії, що залежать від досвіду роботи та рівня володіння професійними навичками. Здібності, які є необхідними для практичного психолога, досліджені недостатньо. Деякі з них ми вже обговорили, а про інші буде згадано в наступних розділах.

Нормативний статус психолога визначається відповідними міністерствами і відомствами, що мають повноваження вирішувати це питання.

Етика представляє собою набір правил поведінки, моральних норм, характерних для певної соціальної групи. Кожна професійна група формує свої власні стандарти поведінки, які в цілому створюють професійну етику. Наприклад, говорять про медичну етику, наукову етику.

Значення етики в роботі лікаря відоме багатьом. Відомо також, що

вже стародавній грецький лікар і філософ Гіппократ сформулював етичні принципи лікаря. Зараз вони відомі як клятва Гіппократа і є основою професійної медичної етики.

Професійна діяльність психолога полягає в роботі з внутрішнім світом людини, з її особистістю. Ця сфера роботи вимагає дотримання специфічних принципів і правил етики. Психологія має свої інструменти, використання яких потребує особливої уваги. Розглянемо найважливіші принципи професійної етики психолога [1].

1) Принцип професійної компетентності є ключовим у роботі психолога. Це означає, що психолог повинен ретельно розуміти свої обов'язки та можливості, діяти лише у межах свого професійного рівня. При використанні різних методик, програм і консультацій психолог повинен мати глибокі теоретичні знання та вміло застосовувати їх у практиці.

Для забезпечення компетентної психологічної допомоги важливо встановлювати співпрацю з іншими фахівцями, такими як психіатри, психотерапевти та інші. Наприклад, відмова психолога від роботи над конкретними питаннями не є ознакою його непрофесійності, адже це може бути обумовлено відсутністю відповідної кваліфікації чи досвіду у цій сфері.

Психолог повинен базуватися на аналізі наукових даних та практичного досвіду при вирішенні психологічних завдань. Висновки і рекомендації повинні бути підкріплені об'єктивними даними та інтерпретовані у рамках психологічних концепцій.

Коли психолог надає клієнту психологічну інформацію, він повинен робити це зрозуміло та доступно, уникати вживання спеціалізованих термінів та збагачувати комунікацію замовника професійним жаргоном [4].

2) Принцип уникнення шкоди особі – це ключовий аспект в професійній практиці психолога. Психолог працює, керуючись перш за все інтересами клієнта, але водночас повинен уникати будь-яких дій, які

можуть завдати шкоди будь-якій людині, що бере участь у дослідженні або процесі консультування. Важливо розуміти, що багато психічних процесів можуть бути незворотніми, тому головний етичний принцип психолога полягає в тому, щоб запобігти шкоді.

Психолог повинен використовувати безпечні та етичні методики та підходи в своїй роботі. Важливо, щоб результати його діяльності не тільки не завдали шкоди здоров'ю або інтересам клієнта, а й були використані лише в рамках визначених завдань замовника. Якщо клієнт є хворим, то застосування психологічних методів повинно відбуватися за згодою лікаря або згодою інших представників інтересів клієнта. Психолог може займатися психотерапевтичною роботою з хворим лише в узгодженні з лікуючим лікарем та за наявності спеціалізації у медичній психології.

3) Принцип об'єктивності визначає, що психолог повинен утримуватися від будь-якого упередженого ставлення до людини, яка перебуває під його обслуговуванням. Важливо мати безпристрасну позицію, яка не залежить від особистої думки або зовнішніх впливів. Недопустимо формулювати висновки або проводити роботу на основі особистих вражень від клієнта, його стану чи ставлення замовника до нього.

Для забезпечення цього психолог повинен використовувати методики, що відповідають цілям і умовам дослідження, а також характеристикам самого клієнта, таким як вік, стать, освіта і стан здоров'я. Важливо, щоб методики були стандартизованими, надійними, валідними та адаптованими до конкретних умов. Психолог повинен використовувати науково визнані методи обробки та інтерпретації даних. Результати його роботи мають бути обґрунтовані науково, перевірені та зважені з урахуванням усіх аспектів.

Важливо, щоб психолог розділяв особисте та професійне життя, утримуючись від перенесення особистих проблем на свою роботу. Не бажані тісні особисті відносини між психологом і клієнтом, оскільки вони

можуть завадити досягненню об'єктивності та ефективності вирішення проблеми клієнта.

4) Принцип поваги до клієнта визначає, що психолог має поважати гідність особи, яка звернулася до нього, і вести себе щиро у спілкуванні з нею. Під час психологічної роботи важливо створити у клієнта почуття довіри та комфорту, забезпечити задоволення від взаємодії з психологом.

Під час проведення дослідження слід відкрито повідомляти про його мету (у доступній формі) та вчасно інформувати випробуваного про те, як буде використана отримана інформація.

Найкращим стилем взаємин між практичним психологом і клієнтом є взаємодія на рівних. Клієнт повинен відчувати себе рівноправним партнером психолога. Однією з поширених помилок є позиція психолога як заступника або опікуна. Це виявляється у тому, що психолог, вважаючи себе експертом у житті, починає впливати на клієнта так, щоб той погоджувався з його стандартами того, що є «правильним» або «неправильним». Це призводить до того, що психолог починає оцінювати дії людини як позитивні або негативні, що є проявом непрофесіоналізму та схильності діяти з позицій життєвої мудрості.

Практикуючому психологу важливо утримуватися від оцінювання дій клієнта та надавати йому ради з обережністю, оскільки це може покласти відповідальність за його життя та особистість. Людина повинна сама нести відповідальність за свої рішення, щоб мати можливість розвиватися. Непрофесійний психолог може надмірно використовувати шаблонні оцінки та стереотипні реакції на клієнтів [17].

Під час викладання та проведення семінарів психолог повинен уникати вищезазначених почуттів і стилю комунікації, а також професійного снобізму. Психологічна допомога має бути надана у вигляді рекомендацій, що не нав'язуються, з максимальною уважністю та повагою до професійних навичок клієнта.

Психолог повинен уникати спровокування конфліктних відносин

між клієнтами, наприклад, у шкільному середовищі. Хоча деякі ситуації можуть спричинити напругу між вихователями та дітьми, психолог не повинен підтікати до конфлікту. Замість цього, важливо співпрацювати з учителями, допомагаючи їм зрозуміти психологічні аспекти поведінки дітей та співпрацюючи з ними для вирішення цих питань.

5) Збереження професійної конфіденційності є ключовим етичним принципом для психолога. Важливо, щоб методики, які використовуються, залишалися виключно у руках фахівців, а їхні конфіденційні аспекти були недоступні для широкого загалу. Завданням психолога є не допускати некоректного та неетичного використання психодіагностичних методик.

Психолог повинен гарантувати конфіденційність результатів психодіагностичного дослідження, уникати будь-якого розголошення інформації, отриманої від клієнта або випробуваного, щоб запобігти порушенню їхньої приватності. Це означає, що інформація повинна зберігатися з великою обережністю, а доступ до неї має бути обмежений і контрольований.

Для ще більшого забезпечення конфіденційності може бути корисно використовувати систему кодування. При цьому ідентифікаційні дані досліджуваних, такі як прізвища, імена та по батькові, замінюються унікальним кодом, який використовується на всіх документах та матеріалах. Кожен документ, де згадується ім'я випробуваного, зберігається в окремому сховищі та передається тільки за необхідності та відповідно до встановлених умов.

Психолог має передбачити узгодження замовника щодо списку осіб, які матимуть доступ до матеріалів, що стосуються випробуваного, місця та умов їх зберігання, а також цілей використання цих матеріалів.

Важливо чітко розмежовувати подання психологічної інформації між замовником, клієнтом та іншими користувачами. Необхідно уважно вирішувати, чи варто передавати замовнику певні відомості, отримані під час дослідження. Психолог не може розголошувати інформацію про

психологічне обстеження без попередньої узгодженості замовника та випробуваним.

Особливо важливо бути обережним, щоб конфіденційна інформація, отримана в процесі дослідження, не потрапила у некомпетентні руки або не використовувалася недоречно в публікаціях. У деяких випадках результати обстеження можуть бути передані офіційним особам за умови, що це згідно з випробуванням та забезпечується гарантія нерозголошення інформації.

Психолог має надавати лише необхідну та достатню інформацію для вирішення завдань, при цьому впевнюючись, що ця інформація буде використана лише для гуманних цілей.

У професійних колах психологів і соціологів зазвичай вважається, що обов'язок строго зберігати професійну таємницю втрачає свою значимість, якщо випробуваний погоджується на її розголошення. Проте, варто підкреслити, що навіть у цьому випадку психолог має уникати розголошення інформації, яка може завдати шкоди випробуваному. Оцінка можливого негативного впливу є важливим аспектом професійної поведінки психолога.

Під час проведення масових психологічних обстежень психолог повідомляє результати замовнику, утримуючись від навмисного або випадкового розголошення випробуваному результатів, які можуть його травмувати.

Інформація про обстежувану особу не повинна обговорюватися, передаватися або розголошуватися за межами рамок, визначених психологом. Загальні результати масового обстеження можуть бути сповіщені всім учасникам, але конкретні дані про особу залишаються конфіденційними.

Деякі загальні відомості можуть бути сповіщені самій обстежуваній особі. Часто піддослідні виявляють інтерес до своїх психологічних характеристик і запитують психолога про результати діагностичної

роботи. У таких випадках психолог може передати деяку інформацію, проте це робиться виключно в індивідуальному порядку і представляється в тактовній формі, сприяючи самопізнанню та саморозвитку.

Протягом останніх двадцяти років психологи у багатьох країнах стали усвідомлювати важливість етичного регулювання своєї практичної діяльності. В результаті цього вони розробляють етичні стандарти, які мають визначити норми професійної поведінки. Наприклад, в 1981 році Американська психологічна асоціація затвердила «Етичні стандарти психологів» як своєрідний кодекс професійної етики. У 1985 році Британське психологічне товариство прийняло «Кодекс поведінки» для своїх представників. Питання етичної діяльності у психології активно обговорюються й розробляються і в інших країнах Європи. У вітчизняній практиці також ведуться активні дискусії щодо професійної етики психологів і розробляються відповідні документи, які мають стандартизувати етичний аспект їх роботи [24].

Таким чином, психологічна професія неможлива без дотримання високих етичних стандартів, оскільки вона вимагає роботи з найбільш цінними ресурсами - психічним та емоційним станом людини. Важливо враховувати права та гідність кожного клієнта, забезпечуючи конфіденційність і повагу до його особистості. Дотримання етичних норм сприяє підтримці довіри між психологом і клієнтом, що є ключовим фактором успішної психологічної практики. Крім того, відповідність етичним стандартам дозволяє психологам зберігати і підвищувати репутацію своєї професії та сприяє зміцненню довіри громадськості до психологічної спільноти в цілому. Таким чином, етика професійної діяльності психолога є основою для забезпечення якості, ефективності та моральності психологічної допомоги.

Варто зазначити, що професійні знання та навички практичного психолога не є статичною структурою. Це динамічна система, яка розвивається протягом усього професійного життя фахівця. Успішний

психолог постійно вдосконалює власну практику, аналізує свої методи роботи, відстежує нові наукові дослідження, адаптує сучасні психотехніки до специфіки своєї аудиторії та соціального контексту.

Один із ключових елементів професійної діяльності – практичний інтелект психолога, який включає здатність приймати рішення в складних ситуаціях, з урахуванням етичних норм, індивідуальних особливостей клієнта та конкретного соціального запиту. Професіонал повинен уміти діяти не за шаблоном, а відповідно до конкретного контексту, гнучко змінювати стратегії втручання, залишаючись у межах наукової обґрунтованості.

Не менш важливим є володіння інтегративними підходами. Сучасна практика вимагає від фахівця не обмежуватися знанням одного напрямку (наприклад, лише когнітивно-поведінкового чи психодинамічного), а вміти поєднувати різні школи та концепції, беручи з кожної те, що буде ефективним саме в цій ситуації. Це передбачає не тільки широку теоретичну підготовку, але й глибоке розуміння природи психотерапевтичного процесу.

У професійній діяльності психолога важливо також вміти будувати психотерапевтичні альянси – довірливі, партнерські відносини з клієнтом, які є основою для ефективного втручання. Альянс формується не лише завдяки емпатії, але й завдяки професійній зрілості фахівця: його вмінню тримати межі, бути присутнім у моменті, поважати темп клієнта, не нав'язувати рішень і не створювати залежності.

Особливої уваги потребує формування інтеркультурної компетентності. У глобалізованому світі практичний психолог усе частіше працює з клієнтами різних культур, релігій, етнічних груп. Це потребує не лише толерантності, але й здатності бачити реальність очима іншої людини, враховувати її культурні особливості, уникати оцінювання на основі власних соціокультурних схем. Психолог повинен бути уважним до мовних нюансів, цінностей, ролі родини, гендерних уявлень, релігійних

переконань, що можуть суттєво впливати на психологічну допомогу.

Ще одним напрямком професійної компетентності є цифрова психологічна грамотність. З розвитком онлайн-психотерапії та телепсихології важливо, щоб фахівець володів техніками роботи у віртуальному просторі: знав етичні вимоги дистанційного консультування, вмів створити безпечне середовище навіть через екран, володів інструментами кіберкомунікації, зберігав конфіденційність даних в умовах цифрових ризиків. Крім того, важливою є здатність критично оцінювати інформацію з відкритих джерел, вміти протистояти інфоперевантаженню та дезінформації.

Також до ключових навичок належить проведення психологічної експертизи. Це складна діагностична діяльність, яка вимагає від фахівця точного дотримання методологічних принципів, об'єктивності та високої відповідальності. Психолог повинен уміти сформулювати запит, обрати відповідні методики, провести аналіз результатів та сформулювати висновки, які не завдадуть шкоди клієнту, будуть зрозумілими замовнику й етично прийнятними.

Професійна практика психолога також передбачає ведення документації: оформлення висновків, консультаційних протоколів, аналітичних записів. Ця діяльність має бути неформальною рутиною, а частиною професійного процесу. Письмові звіти повинні бути лаконічними, точними, етично безпечними й такими, що враховують майбутні наслідки для клієнта.

У процесі роботи з клієнтами психолог стикається з етичними дилемами, які не мають однозначного розв'язання. Наприклад, як діяти, якщо клієнт повідомляє про бажання завдати собі шкоди, або якщо батьки неповнолітнього клієнта вимагають розголошення змісту консультації. У таких випадках психолог повинен діяти, спираючись на етичні принципи, рекомендації колег, професійні кодекси та власну рефлексію. Етичне мислення – це не завчені правила, а здатність зберігати внутрішній компас

у ситуації складного морального вибору.

Крім того, важливим елементом професійного становлення є супервізія – форма професійної підтримки, коли психолог аналізує складні кейси разом із більш досвідченим фахівцем. Супервізія сприяє зниженню професійної ізоляції, розвитку критичного мислення, попередженню емоційного вигорання. Вона є невід’ємною складовою професійної етики та розвитку психолога.

Також необхідною умовою ефективної діяльності є наявність особистої терапії або хоча б глибокої роботи над собою. Психолог, який не має досвіду власного опрацювання емоцій, травм, захисних механізмів, значно більше ризикує переносити власні проблеми на клієнтів, втрачати об’єктивність, впадати у проективну інтерпретацію. Тому зрілий фахівець – це, передусім, особистість, яка пройшла власний шлях внутрішніх змін.

У контексті етики, важливою залишається позиція «не шкодь» – це не тільки про відсутність прямої шкоди, але й про здатність враховувати наслідки кожного слова, жесту, рішення. Психолог має бути обережним у наданні порад, не створювати залежності, не формувати у клієнта уявлення про власну «всемогутність». Його місія – підтримувати, сприяти автономії, розкривати ресурси, а не диктувати сценарії життя.

Підсумовуючи, можна сказати, що професійні знання, навички та етика діяльності практичного психолога становлять єдину систему, яка забезпечує якість і глибину психологічної допомоги. Ця система потребує постійного вдосконалення, саморефлексії, відкритості до нового й відповідальності перед собою, клієнтом і суспільством. льної відповідальності у практиці психології.

Висновки до першого розділу

Професійна діяльність практичного психолога є складною, багатовимірною і глибоко особистісною сферою, що поєднує в собі наукову обґрунтованість, практичну ефективність та високу моральну відповідальність. Вона охоплює не лише безпосередню роботу з людьми, а й дослідницьку, освітню, консультативну і просвітницьку функції, що мають на меті покращення якості життя індивіда та гармонізацію взаємодії людини з соціальним середовищем.

Психолог повинен володіти широкими знаннями у сфері загальної, вікової, соціальної, клінічної, педагогічної психології, а також уміти застосовувати ці знання на практиці – через використання відповідних методик, технік і технологій. Його робота вимагає не лише аналітичного мислення, а й емпатії, емоційної стійкості, відкритості до змін, навичок рефлексії та етичного мислення. Успішна психологічна практика неможлива без постійного саморозвитку, професійного навчання, супервізії та здатності до переосмислення власного досвіду.

Особистісні якості психолога відіграють ключову роль у його професійній діяльності. Емпатія, внутрішня цілісність, здатність слухати й розуміти іншу людину, психологічна стійкість до стресу, культура спілкування та відповідальність – усе це створює основу для безпечної і глибокої взаємодії з клієнтом. Особистість самого фахівця виступає основним інструментом його професії, а тому розвиток професійної ідентичності та етичної позиції є невід’ємною частиною становлення психолога.

Важливо також дотримання високих етичних стандартів, зокрема принципів конфіденційності, неупередженості, недопущення шкоди, поваги до гідності та автономії клієнта. Етичність – не лише формальна вимога, а цілісна система внутрішніх переконань, яка дозволяє психологу зберігати людяність навіть у складних професійних ситуаціях.

Таким чином, психолог – це не просто носій знань про психіку людини, а фахівець, здатний створювати умови для розвитку, підтримки та відновлення особистості. Його робота вимагає високої освіченості, глибокої самосвідомості, професійної зрілості й етичної чутливості. Професійна діяльність психолога – це не лише фах, а форма служіння, що потребує постійного вдосконалення, внутрішньої чесності та справжньої поваги до людини.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВИМОГ ДО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

2.1 Характеристика бази практики та організації професійної діяльності психолога в ЗДО

Дослідження проводилося в закладі дошкільної освіти (ясла-садочок) № 659 міста Києва в період 18.11.2024 по 15.12.2024 року. Який знаходиться за адресою м. Київ, Голосіївський район, пров. Сільськогосподарський 4 А. База практики: ЗДО (ясла-садок) № 659 м. Києва. Основні напрямки роботи психолога: консультаційна, діагностична та корекційно-розвивальна діяльність. Практика проводилась у період з 18 листопада по 15 грудня 2024 року. Заклад дошкільної освіти № 659 – заклад компенсуючого типу для дітей з хронічними неспецифічними захворюваннями органів дихання. Проектна потужність 3 групи, 40 дітей: одна група для дітей раннього віку від 2-х до 3-х років; дві дошкільні різновікові групи для дітей від 3-х до 5 років і від 4-х до 6 років. Режим роботи 12 годин, початок – 7.00, закінчення – 19.00, субота, неділя вихідні дні. Пріоритетний напрям роботи закладу дошкільної освіти – профілактично-оздоровчий.

Робота закладу регулюється низкою нормативних документів, що забезпечують відповідність його діяльності державним стандартам дошкільної освіти. Основними документами є Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти, Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів, а також внутрішні документи, такі як Статут ЗДО № 659, річний план роботи, положення про психологічну службу та програми оздоровлення. Ці документи визначають організацію освітнього процесу, вимоги до безпеки, санітарно-гігієнічні

норми, а також принципи психологічного супроводу дітей із хронічними захворюваннями. Програми виховання та навчання, зокрема «Дитина» та «Впевнений старт», адаптовані до потреб дітей із урахуванням їхнього здоров'я та вікових особливостей, сприяють реалізації профілактично-оздоровчого напрямку.

У закладі працює команда кваліфікованих фахівців, які забезпечують комплексний підхід до виховання, навчання та оздоровлення дітей. До штату входять вихователі, практичний психолог, медична сестра, інструктор із фізичного виховання, музичний керівник, а також допоміжний персонал (кухарі, прибиральники, сторожі). Практичний психолог відіграє ключову роль у діагностиці психологічного стану дітей, проведенні корекційно-розвивальних занять і консультуванні батьків, що є особливо важливим для дітей із хронічними захворюваннями, які можуть мати підвищену тривожність чи труднощі в соціалізації. Вихователі забезпечують організацію освітнього процесу, створюючи розвивальне середовище, а медична сестра відповідає за моніторинг стану здоров'я дітей і координацію оздоровчих процедур. Інструктор із фізичного виховання та музичний керівник сприяють фізичному та творчому розвитку через спеціалізовані заняття, що підтримують профілактично-оздоровчий напрям закладу. Спільна робота фахівців забезпечує цілісний підхід до розвитку дітей, враховуючи їхні фізичні, психологічні та соціальні потреби.

Садок розташований в мальовничому куточку Голосіївського району міста Києва, на території дендропарку Національного університету біоресурсів і природокористування України, в Голосіївському лісі.

Педагоги цікаво реалізують завдання повноцінного, різнобічного розвитку дитини, шляхом використання особистісно-орієнтованих технологій, інтегрованих методів навчання, індивідуального підходу до кожної дитини. Працює гурток з хореографії «Little Star». В закладі дошкільної освіти організоване 4-разове якісне, збалансоване харчування.

За медичними показаннями, за потреби, забезпечується дієтичне харчування дітей.

У приміщенні закладу зручно розташовані групові кімнати, великі вікна, приміщення світлі з високими стелями, групи обладнані дитячими меблями м'якими та корпусними, оформлення їх відповідає віку дітей, що знаходяться в даній групі, чітко дотримані санітарно-гігієнічні вимоги.

Методичний кабінет оснащений зручними шафами, є в коробках роздатковий матеріал, картини, література (книги, журнали, періодичні видання) та інші посібники.

Фізкультурний зал оснащений шведськими стінками, канатом, висами, кільцями, батутами, тренажерами, лавочками, підставкою для обручів різних розмірів, інвентарю достатньо для занять з усіма дітьми групи одночасно, м'ячі різного розміру, кеглі, палиці, мішечки, кубики є в достатній кількості всіх дітей. Є великий м'який модульний конструктор.

Музичний зал просторий та світлий. Є набори музичних інструментів, пристосування для театралізованих вистав та проведення свят, піаніно, програвач, диски. На підлозі килими, стіни прикрашаються відповідно до сезону та тематики свят.

Є кабінет психолога. Тут розташований куточок для психологічного розвантаження, є посібники, література, добірка релаксуючої музики.

У закладі є медичний кабінет. Медичне обслуговування здійснюють: лікар, старша медична сестра, медична сестра з фізіотерапії, медична сестра з організації дієтичного харчування. Профілактично-лікувальна робота проводиться протягом року, за призначенням лікаря, як групова так і індивідуальна: аромотерапія, інгаляції, УВЧ-лікування, прийом настоїв з лікарських трав та киснево-сигментної суміші. Протягом навчального року реалізується оздоровча робота з дітьми: загартування, вітамінопрофілактика, фіточай, профілактичні щеплення, вітамінізоване харчування, організовуються регулярні огляди дітей підготовчих груп

лікарями-фахівцями. Протягом усього року батьків вихованців інформують про лікувально-оздоровчу роботу, про захворюваність дітей.

Предметно-розвиваюче середовище побудовано відповідно до принципів побудови предметно-розвивального середовища.

Кількість дітей у середній групі – 40. У групі існує традиція відзначати дні народження, робити подарунки своїми руками. Стиль відносини вихователя з дітьми можна охарактеризувати як демократичний, з батьками здійснює тісну взаємодію, залучає до життя групи. Розвиток дітей відбувається відповідно до психолого-педагогічними особливостями дітей середнього дошкільного віку.

Одним з основних завдань ЗДО (ясла-садок) № 659 м. Києва є сприяння розвитку пізнавальної активності, допитливості, прагнення самостійного пізнання та роздумів, розвитку розумових здібностей у найбільш близьких та природних для дитини – дошкільника видів діяльності: гри, спілкуванні з дорослими та однолітками, праці. Саме у цих видах діяльності, на думку авторів програми, відбувається становлення таких новоутворень, як довільність поведінки, здатність до логічного мислення, самоконтроль, творча уява, що є найважливішою базою для початку систематичного навчання.

Повноцінний і різнобічний розвиток дітей здійснюють: вихователі, практичний психолог, музичний керівник, інструктор з фізичного виховання, керівник гуртка.

Кількість дітей у садочку – 40. У групі існує традиція відзначати дні народження, робити подарунки своїми руками. Стиль відносини вихователя з дітьми можна охарактеризувати як демократичний, з батьками здійснює тісну взаємодію, залучає до життя групи. Розвиток дітей відбувається відповідно до психолого-педагогічними особливостями дітей середнього дошкільного віку.

В ігровій діяльності дітей середнього дошкільного віку виникають рольові взаємодії. У процесі гри ролі можуть змінюватись. Діти 4-5 років

продовжують програвати дії з предметами, але тепер зовнішня послідовність цих дій вже відповідає реальній дійсності. У грі діти називають свої ролі, розуміють умовність прийнятих ролей. Відбувається поділ ігрових та реальних взаємин. У процесі гри ролі можуть змінюватись.

У 4-5 років однолітки стають для дитини більш привабливими і відданими партнерами по грі, ніж дорослий. У загальну гру залучається від двох до п'яти дітей, а тривалість спільних ігор становить середньому 15-20 хвилин, окремих випадках може досягати 40-50 хвилин. Поступово ускладнюються репліки персонажів, діти орієнтуються на рольові висловлювання одне одного, часто у такому спілкуванні відбувається розвиток сюжету. При вирішенні конфліктів у грі діти все частіше намагаються домовитись із партнером, пояснити свої бажання, а не наполягти на своєму.

Значний розвиток набуває образотворча діяльність. Малюнок стає предметним та деталізованим. Удосконалюється технічна сторона а образотворчої діяльності. Діти можуть малювати основні геометричні фігури, вирізати ножицями, наклеювати зображення на папері. Конструювання починає мати характер продуктивної діяльності: діти задумують майбутню конструкцію та здійснюють пошук способів її виконання. Вони можуть виготовляти вироби із паперу, природного матеріалу; починають опановувати техніку роботи з ножицями; складають композиції з готових та самостійно вирізаних форм. Змінюється композиція малюнків: від хаотичного розташування штрихів, мазків, форм діти переходять до фризної композиції – мають у своєму розпорядженні предмети ритмічно в ряд, повторюючи зображення по кілька разів. Відбуваються зміни дрібної та великої моторики, розвиваються спритність, координація рухів. Ускладнюються ігри із м'ячем.

У цьому віці дітьми добре освоєно алгоритм процесів вмивання, одягання, купання, їди, прибирання приміщення. Дошкільнята знають і

використовують за призначенням атрибути, що супроводжують ці процеси: мило, рушник, хустку, серветки, столові прилади. Рівень освоєння культурногігієнічних навичок такий, що діти вільно переносять їх у сюжетно-рольову гру.

До 5 років увага стає все більш стійкою, на відміну від віку 3 років (якщо дитина пішла за м'ячем, то вже не відволікатиметься на інші цікаві предмети). Важливим показником розвитку уваги є те, що до 5 років у діяльності дитини з'являється дія за правилом – перший необхідний елемент довільної уваги. Саме у цьому віці діти починають активно ігри з правилами: настільні (лото, дитяче доміно) та рухливі (хованки).

У віці інтенсивно розвивається пам'ять дитини.

У 5 років вона може запам'ятати вже 5-6 предметів (з 10-15), зображених на картинках.

У віці 4-5 років переважає репродуктивна уява, що відтворює образи, що описуються у віршах, оповіданнях дорослого, зустрічаються у мультфільмах тощо. Особливості образів уяви залежать від досвіду дитини та рівня розуміння ним того, що вона чує від дорослого, бачить на картинках тощо. Мовлення стає предметом активності дітей. Розвивається його граматична сторона. Змінюється зміст спілкування дитини та дорослої. Провідним стає пізнавальний мотив. Інформація, яку дитина отримує в ході спілкування, може бути складною і важкою для її розуміння, але викликає у неї інтерес.

Мовлення стає більш пов'язаним та послідовним. За допомогою вихователя діти можуть переказувати короткі літературні твори, розповідати по картинці. Описувати іграшку, передавати своїми словами враження з особистого досвіду.

У музично-художній діяльності діти емоційно відгукуються на художні твори, твори музичного та образотворчого мистецтва, в яких за допомогою образних засобів передано різні емоційні стани людей, тварин.

Під час проходження практики ми ознайомилися з особливостями ведення документації у ЗДО (ясла-садок) №659 м. Києва.

В цілях впорядкування роботи психолога, визначення її місця у системі діяльності освітнього закладу та оцінки її ефективності, для психологів, які у освітніх установах вводяться різні форми документації. Форми обліку діяльності та звітності психолога освітньої установи є основою для контролю та оцінки діяльності психолога з боку адміністрації та містять:

- кількісні дані про проведену протягом року роботу;
- основні проблеми, за якими зверталися до психолога або у відповідний підрозділ психологічної служби;
- науково-методичні засоби, що застосовувалися у роботі; – якісну характеристику проведеної роботи.

Перелік документації:

1. Річний план роботи, затверджений керівником навчального закладу.
2. Журнал обліку проведеної роботи.
3. Графік роботи.
4. Програми та методи психопрофілактичної, діагностичної, розвиваючої, корекційної, консультаційної та інших видів роботи.
5. Аналітичний звіт про проведену роботу за рік, затверджений керівником освітньої установи.

Методика кваліфікаційної роботи спрямована на оцінку психологічного стану дошкільників, розробку корекційних заходів для підтримки їхнього емоційного благополуччя та розумового розвитку, а також формування професійних компетентностей практичного психолога в дошкільному закладі.

Основними завданнями методики проведення емпіричного дослідження виступили:

1. Діагностика емоційного стану дітей для виявлення особливостей емоційного розвитку, рівня тривожності, агресивності та компенсаторної поведінки.

2. Оцінка рівня розумового розвитку дітей для визначення розумового віку, порівняння його з хронологічним і кількісної оцінки індивідуальних відмінностей у пізнавальних здібностях.

3. Визначення психічних станів дітей для оцінки рівнів тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності.

4. Розробка та впровадження корекційно-розвивальних програм для батьків і дітей.

5. Оцінка ефективності корекційної роботи шляхом повторного проведення діагностики для порівняння початкових і кінцевих показників емоційного стану, розумового розвитку та психічних станів.

6. Формування професійних компетентностей практичного психолога через практичне освоєння методів психодіагностики, психопрофілактики та корекційно-розвивальної роботи.

Згідно теми кваліфікаційної роботи магістра було використано такі методики: тест М. Люшера, шкала тестів розумового розвитку А. Біне – Т. Сімона (варіант Л. Термена), методика «Самооцінка психічних станів» (Г. Айзенк), методи спостереження, опитування. Діагностика проводилась в групах «Ромашка» (в середньому 16) «Фіалка» (в середньому 12) «Калинка» (в середньому 12), всього 40 дітей.

Однією з найважливіших умов повноцінного психічного та емоційного розвитку дитини в закладі дошкільної освіти є створення психологічно безпечного середовища. Психологічна безпека передбачає такі умови, за яких дитина почувається прийнятою, цінною, захищеною, не боїться висловлювати свої думки чи проявляти емоції.

Практичний психолог у ЗДО відіграє ключову роль у формуванні такого середовища. Це досягається шляхом:

- створення довірливих взаємин між усіма учасниками освітнього процесу;
- своєчасного виявлення психологічного дискомфорту у дітей;
- проведення ігор, спрямованих на зниження тривожності;
- включення практик емоційного саморегулювання у щоденне життя групи.

У практиці в ЗДО №659 ми спостерігали за тим, як вихователі та психолог активно сприяють формуванню «атмосфери емоційної підтримки». Наприклад, ранкові зустрічі з теплими словами, ігрові практики «коло довіри», використання емоційних плашок (діти показують, як почуваються), допомагають дитині ідентифікувати свої переживання й ділитися ними.

Особливої уваги заслуговує період адаптації дітей до ЗДО – час, коли дитина вперше залишається без батьків у новому середовищі. Практичний психолог має координувати дії педагогів і батьків з метою зменшення стресу дитини та формування відчуття безпеки.

Залежно від індивідуальних особливостей адаптація триває від кількох днів до кількох тижнів. На практиці нами спостерігалися три основні типи адаптації:

- легка – дитина швидко включається в ігри, не боїться нового середовища;
- середня – початкове занепокоєння, що зникає за підтримки дорослого;
- складна – стійка тривожність, плач, відмова від їжі, порушення сну.

У роботі з такими дітьми важливе значення мають:

- поступове включення у колектив;
- ритуали прощання та зустрічі з батьками;
- спільні заняття з батьками у перший тиждень;
- гра з «предметом безпеки» (улюблена іграшка з дому);

- м'яке розмежування активностей, які нагадують домашні.

Під час практики ми дійшли висновку, що емоційний клімат у групі суттєво впливає на розвиток соціальних навичок, рівень стресу та навчальну мотивацію дітей. Якщо в групі переважає атмосфера взаємоповаги, доброзичливості та взаємодопомоги, діти швидше відкриваються, почуваються вільно і виявляють інтерес до нових видів діяльності.

Психолог може впливати на цей клімат через:

- формування культури емпатії: вміння вислухати, співпережити, підтримати;
- організацію ігор, що згуртовують групу;
- створення простору для вербалізації емоцій;
- роботу з конфліктами – навчання мирному їх розв'язанню.

Одним з ефективних інструментів, який ми побачили в дії, була щотижнева гра «Подаруй добре слово», коли діти обирали одне з імен і говорили щось приємне цій дитині. Це не лише підвищує самооцінку, а й формує позитивний образ групової взаємодії.

На відміну від формальних діагностичних занять, щоденний супровід психолога часто відбувається непомітно: через спостереження, підтримку у побутових ситуаціях, точкову взаємодію з дітьми в моменті. Психолог може ненав'язливо долучитися до гри, допомогти дитині, яка стоїть осторонь, організувати новий мікроколектив. Це особливо важливо для інтровертованих, сором'язливих чи гіперактивних дітей, яким важко включитися у спільну діяльність.

Ми спостерігали, як психолог садочка у певні години перебувала у групі, не втручаючись без потреби, але будучи присутньою. Саме така форма «психологічного фону» дає змогу дітям поступово звикати до спеціаліста, відкриватися в емоційно безпечному темпі.

Тривожність – один з найбільш поширених запитів, із яким звертаються батьки до психолога. Вона може проявлятися як у мовчанні,

відмові гратися з однолітками, так і у гіперактивності, агресивності, фізичних симптомах (болі в животі, порушення сну).

Психолог у ЗДО застосовує різні підходи до зниження дитячої тривожності:

- казкотерапія (особливо терапевтичні казки про страхи);
- вправи на дихання («дихання животиком», «видихай хмарку»);
- тілесно-орієнтовані ігри (масажики, рухливі ігри з обіймами);
- методи релаксації (прослуховування спокійної музики, малювання піском);
- індивідуальні бесіди та метафоричні ігри.

2.2 Розробка корекційно-розвивальних програм для батьків і дітей

Метою практики було створення сприятливих умов для повноцінного проживання дитиною дошкільного дитинства, формування основ базової культури особистості, всебічний розвиток фізичних та психічних якостей відповідно до вікових та індивідуальних особливостей, підготовка до життя в сучасному суспільстві, до навчання в школі, забезпечення безпеки життєдіяльності дошкільника.

В ході практики ми ознайомилися:

- з нормативними документами;
- з робочим місцем психолога;
- з колективом закладу;
- заходами, які проводили педагоги і психолог закладу;
- заняттями різних груп розвитку;
- з результатами використання методик.

Було розроблено програми для батьків та дітей.

Програма для батьків.

Мета: підвищити педагогічну компетентність батьків щодо ролі гри в

розвитку дитини 4–5 років і надати рекомендації щодо вибору іграшок, організації ігрового середовища та взаємодії з дітьми.

Завдання:

1. Ознайомити батьків із впливом гри на інтелектуальний, моторний і моральний розвиток.
2. Навчити батьків уникати помилок у грі та свідомо обирати безпечні й розвивальні іграшки.
3. Сформувати стратегію вибору іграшок, що відповідають санітарно-гігієнічним нормам і сприяють формуванню моральних уявлень.

Хід заходу:

- 1) Вступне слово: «Шкідливі та небезпечні іграшки» (10 хв.).

Вихователь розпочинає захід, наголошуючи, що іграшки є середовищем для дослідження світу, розвитку творчості, вираження почуттів і навчання спілкуванню. Обговорюються характеристики небезпечних іграшок:

Матеріали: пластмаса з тріщинами, дерево зі скалками, іграшки з формальдегідами (потрібні сертифікати якості).

Конструкція: гострі кути, дрібні деталі (менше 4–5 см), що можуть спричинити травми.

Колір: неприродно яскраві відтінки (отруйно-зелені, червоні), що містять шкідливі барвники.

Образи: «страшні» іграшки (динозаври, трансформери, павуки), які стирають межу між добром і злом, впливаючи на моральні уявлення.

Підкреслюється необхідність балансу між традиційними (ляльки, ведмедики) і сучасними іграшками та роль батьків у грі для розвитку дитини.

- 2) Ділова гра: «Магазин іграшок» (20 хв.).

Батьки діляться на три підгрупи по 5 осіб. На столах розкладені іграшки (ляльки, ведмедики, машинки, м'ячі, трансформери, конструктори, дрібні фігурки). Кожна група отримує завдання:

1 група. Вибрати «корисні іграшки», що розвивають інтелектуально-пізнавальні та моторні здібності (наприклад, конструктори, пазли).

2 група. Вибрати «марні іграшки», які не сприяють розвитку (наприклад, однотипні фігурки без функціоналу).

3 група. Вибрати «шкідливі іграшки», що можуть бути небезпечними (наприклад, із дрібними деталями чи токсичними матеріалами).

Групи презентують вибори, пояснюючи критерії (безпеку, розвивальний потенціал, відповідність віку). Вихователь підсумовує, наголошуючи на санітарно-гігієнічних вимогах і моральному значенні іграшок.

3) Вирішення педагогічних ситуацій (20 хв.).

Кожна група отримує картку з педагогічною ситуацією для аналізу та розробки пам'ятки (оформлюється на $\frac{1}{4}$ аркуша ватману):

Ситуація 1. Дитина втратила інтерес до нової іграшки через кілька хвилин. Питання: Чому це сталося? Як зацікавити дитину?

Ситуація 2. Дитина розкидала іграшки і не хоче прибирати. Питання: Як залучити її до прибирання?

Ситуація 3. У дитини забагато іграшок, вона просить нові. Питання: Що робити зі старими іграшками?

Групи презентують рішення, вихователь узагальнює, пропонуючи стратегії (грати разом, використовувати ігрові методи прибирання, організувати ротацію іграшок).

4) Формування стратегії вибору іграшок (10 хв.).

Вихователь модерує дискусію, підтримуючи висновки:

– «Шкідливі іграшки» не відповідають санітарно-гігієнічним нормам і можуть негативно впливати на моральні уявлення.

– «Корисні іграшки» розвивають інтелект, моторику, творчість і формують поняття добра і зла.

– Іграшки – засіб закладання моральних основ особистості.

Батькам роздаються пам'ятки з порадами щодо вибору іграшок і

організації ігрового середовища.

В результаті участі у програмі батьки отримують знання про вплив гри, практичні поради щодо вибору іграшок і взаємодії з дітьми, а також пам'ятки для домашнього використання.

Рекомендації для батьків:

1. Організація ігрового середовища:

Виділіть безпечний простір для гри (наприклад, килимок із коробками для іграшок), щоб дитина могла легко діставати та прибирати іграшки.

Обмежте кількість іграшок у доступі (5-7 штук), щоб підтримувати інтерес і уникати безладу.

Забезпечте матеріали для рольових (набори посуду), конструктивних (конструктори) і творчих ігор (фарби, пластилін).

2. Вибір іграшок:

Перевіряйте сертифікати якості, уникайте іграшок із пластмаси з тріщинами, дерев'яних зі скалками чи тих, що містять формальдегіди.

Обирайте іграшки розміром від 4–5 см, без гострих кутів, дрібних деталей (цвяхів, гудзиків) і неприродно яскравих кольорів (отруйно-зелених, червоних).

Віддавайте перевагу іграшкам із позитивними образами (ляльки, ведмедики, машинки), які формують уявлення про добро і зло.

Обмежте «страшні» іграшки (динозаври, трансформери), але дозволяйте сучасні іграшки в помірній кількості, щоб підтримувати соціалізацію з однолітками.

3. Участь у грі:

Грайте з дитиною 10-15 хвилин щодня, пропонуючи сюжети (наприклад, «готуємо обід для ляльки»), але дозволяйте їй бути лідером у грі.

Задавайте запитання («Куди поїде ця машинка?»), щоб стимулювати уяву та творчість.

Хваліть дитину за ідеї та зусилля, щоб підтримувати інтерес до гри.

4. Вирішення проблем:

Якщо дитина втрачає інтерес до іграшки (ситуація 1), покажіть нові способи її використання (наприклад, конструктор для створення мосту).

Для прибирання іграшок (ситуація 2), використовуйте ігрові прийоми: «Зберемо іграшки, як скарби в скриню».

Якщо іграшок забагато (ситуація 3), ховайте частину на 1–2 тижні або передавайте старі в благодійність, пояснюючи дитині цінність ділення.

5. Співпраця із ЗДО:

Консультуйтеся з вихователями про вибір іграшок і методи гри, щоб узгодити підходи вдома та в закладі.

Беріть участь у заходах ЗДО, щоб зміцнити взаємодію з дитиною та колективом.

Програма для дітей.

Мета: сприяти сенсорному, емоційному та соціальному розвитку дітей 4–5 років через безпечні ігрові активності та вправи, що розвивають сприйняття, уяву, комунікацію та моторику, з урахуванням їхніх фізичних особливостей.

Завдання:

1. Залучити дітей до рольових, творчих і рухливих ігор, що стимулюють уяву, співпрацю та сенсорний досвід.

2. Сприяти формуванню уявлень про відчуття, сприйняття та емоційний настрій через вправи, адаптовані з заняття «Відчуття».

3. Використовувати безпечні іграшки та матеріали, що відповідають віковим і медичним потребам дітей із хронічними захворюваннями.

Хід заходу (проводиться паралельно з батьківською програмою в окремій зоні):

1) Привітання: «Коло добрих друзів» (5 хв.).

Під спокійну музику діти сідають у коло разом із вихователем, вітають одне одного лагідно, називаючи ім'я (як у занятті «Відчуття»).

Вихователь показує м'яку іграшку (ведмедика чи ляльку) і пропонує передати її по колу з посмішкою, створюючи доброзичливу атмосферу.

2) Розминка: «Квіточка прокидається» та «Надування кульки» (5 хв.).

Вихователь проводить вправи з заняття «Відчуття»:

– «Квіточка прокидається»: Діти сидять, зігнувшись (як закрита квіточка), і повільно «розкриваються» (піднімають руки, голову), імітуючи пробудження квітки.

– «Надування кульки»: Діти роблять глибокий вдих, «надуваючи» уявну кульку (розводять руки), і видихають, «випускаючи» повітря.

Вправи адаптовані до фізичних можливостей дітей із хронічними захворюваннями, сприяють розслабленню та підготовці до сенсорних активностей.

3) Вправа на сенсорний досвід: «Що я відчуваю?» (10 хв.).

Адаптована вправа з заняття «Відчуття». Діти заплющують очі, вихователь по черзі торкається їх плеча, проводить холодною чайною ложкою, м'якою фланелевою ганчірочкою або шорстким рушником. Після цього діти розплющують очі, описують свої відчуття (холодно, м'яко, шорстко) і діляться, що допомогло їх відчутти. Вихователь пояснює, як відчуття допомагають пізнавати світ, пов'язуючи це з іграшками (наприклад, м'якість ведмедика).

4) Рольова гра: «Веселий дім» (15 хв.).

Діти діляться на групи по 3–4 особи. Вихователь пропонує безпечні іграшки (ляльки, ведмедики, набори посуду, конструктори), виготовлені з нетоксичних матеріалів, без дрібних деталей чи гострих країв. Діти грають у «дім», розподіляючи ролі (мама, тато, дитина) і створюючи сюжети (наприклад, «готуємо вечерю» або «будуємо будиночок»). Вихователь заохочує ділитися іграшками та співпрацювати, що розвиває соціальні навички.

5) Творча гра: «Чарівна іграшка» (15 хв.).

Діти отримують папір, фарби, пластилін і створюють власну «добру»

іграшку (наприклад, звірятко чи машинку). Вихователь пропонує придумати ім'я для іграшки та коротку історію (наприклад, «Що любить твій зайчик?»). Після завершення діти презентують роботи, що розвиває мовлення та уяву.

6) Рефлексія: «Вгору по веселці» (5 хв.).

Адаптована вправа з заняття «Відчуття». Діти стають у коло, заплющують очі, роблять глибокий вдих і уявляють, що підіймаються по веселці, а на видиху «з'їжджають» із неї, як із гірки. Вправа повторюється тричі. Потім діти з розплющеними очима повторюють вправу ще тричі, ділячись враженнями (наприклад, «Я відчув радість»). Вихователь показує картки з емоціями (сум, радість, агресивність) і просить обрати, який настрій у них зараз.

7) Ритуал прощання: «Наші улюблені іграшки» (5 хв.).

Діти сідають у коло, називають улюблену іграшку з сьогоднішньої гри та діляться, що їм сподобалося. Вихователь хвалить усіх за творчість і дружелюбність, даруючи кожній дитині наліпку із зображенням «доброї» іграшки (наприклад, ведмедика).

Отже, діти беруть участь у іграх і сенсорних вправах, що розвивають сприйняття, уяву, комунікацію, моторику та емоційне благополуччя, отримуючи позитивний досвід співпраці.

Рекомендації для дітей:

1. Будь дружелюбним і привітним. Коли ми сідаємо в «Коло добрих друзів», посміхайся і лагідно називай ім'я друга. Передавай м'якого ведмедика чи ляльку обережно, щоб усім було приємно.

2. Слухай вихователя та будь уважним. Слухай, що каже вихователь, коли ми граємо чи робимо вправи, як «Квіточка прокидається» чи «Що я відчуваю?». Якщо заплющуєш очі, чекай, поки вихователь скаже відкрити їх.

3. Ділися іграшками та грай разом із друзями. У грі «Веселий дім» ділися ляльками, машинками чи конструктором із друзями. Якщо хочеш

пограти чужою іграшкою, спитай: «Можна пограти?». Разом веселіше!

4. Будь обережним із іграшками та матеріалами. Грай із іграшками акуратно, не кидай їх і не ламай. У грі «Чарівна іграшка» малюй і ліпи обережно, щоб фарби чи пластилін не потрапили на одяг.

5. Розповідай про свої відчуття та настрої. У вправі «Що я відчуваю?» розкажи, що ти відчув – холодну ложку чи м'яку тканину. У «Вгору по веселці» подумай, радісно тобі чи сумно, і вибери картку з емоцією (усмішка чи сумне обличчя).

6. Рухайся спокійно та безпечно. У вправах «Квіточка прокидається» і «Надування кульки» рухайся повільно, як квіточка чи кулька. Не бігай і не штовхай друзів, щоб усім було безпечно.

7. Радуйся грі та ділися враженнями. У грі «Чарівна іграшка» розкажи, як звати твого звірятка і що воно любить. Наприкінці, у «Наші улюблені іграшки», розкажи, що тобі сподобалося найбільше.

8. Допомагай підтримувати порядок. Після гри, як «Веселий дім» чи «Чарівна іграшка», допоможи зібрати іграшки чи прибрати фарби. Давай складемо їх, як скарби в коробку!

Отже, програми для батьків і дітей, розроблені в рамках практики в ЗДО № 659, сприяють гармонійному розвитку дошкільнят 4–5 років, створюючи умови для формування основ базової культури особистості, сенсорного, емоційного та соціального розвитку, а також підготовки до життя в сучасному суспільстві. Батьківська програма підвищує педагогічну компетентність, надаючи практичні рекомендації щодо вибору безпечних іграшок, організації ігрового середовища та вирішення типових проблем, тоді як дитяча програма через ігри та сенсорні вправи розвиває уяву, комунікацію, моторику та усвідомлення емоцій. Рекомендації для дітей вчать їх дружелюбної взаємодії, безпечної поведінки та вираження почуттів, що забезпечує комфортну участь у заході та сприяє їхньому всебічному розвитку з урахуванням індивідуальних і медичних особливостей.

2.3 Аналіз результатів емпіричного дослідження

«8-кольоровий тест» М. Люшера.

Мета: виявити особливості емоційного розвитку, наявність тривожності та агресивності. Методика проведення тесту: дитині пропонується вибрати із запропонованого ряду кольорових карток найприємніший для неї зараз колір (синій, зелений, червоний, жовтий, фіолетовий, коричневий, чорний, сірий), потім найбільш приємний з тих, що залишилися – і так до останньої картки.

Тест Люшера ґрунтується на припущенні у тому, що вибір кольору відбиває нерідко спрямованість випробовуваного певну діяльність, настрій, функціональний стан і найбільш стійкі риси особистості.

Тест Люшера в оригіналі представлений у двох варіантах: повне дослідження за допомогою 73 кольорових таблиць та короткий тест із використанням восьми кольорового ряду. Лаконічність та зручність застосування восьми кольорового ряду є великою перевагою скороченого варіанту.

Процедура обстеження відбувається наступним чином: випробуваному пропонується обрати з розкладених перед ним таблиць найприємніший колір, не співвідносячи його ні з забарвленням одягу, ні з чим-небудь іншим, а тільки зважаючи на те, наскільки цей колір є пріоритетним порівняно з іншими в даний момент. Розкладаючи перед обстежуваним кольорові зразки, відстань між кольоровими таблицями повинна бути не менше 2 см. Вибраний еталон забирається зі столу або перевертається обличчям донизу. У цьому психолог записує номер кожного обраного кольорового зразка. Запис відбувається зліва направо. Номери, присвоєні кольоровим стандартам такі: темно-синій – 1, синьо-зелений – 2, оранжево-червоний – 3, жовтий – 4, фіолетовий – 5, коричневий – 6, чорний – 7, сірий – 0. Через дві-п'ять хвилин, перемішавши їх попередньо в іншому порядку, кольорові таблиці потрібно знову

розкласти перед випробуванням і повністю повторити процедуру вибору, сказавши при цьому, що дослідження не спрямоване на вивчення пам'яті і що він може обирати кольори, які йому подобаються. Другий вибір є найбільш безпосереднім та невимушеним. Проте, більш інформативним є порівняння двох виборів та угруповання, орієнтоване на стійкі пари.

Функція кольору, що відображає суб'єктивне ставлення випробуваного до вибраних кольорів, визначається і кодується наступним чином: явна перевага позначається знаком «+», який присвоюється першим двом кольорів. З них колір, що стоїть на першій позиції, визначає «основний спосіб дії», а на другій – «мета», до якої прагне випробуваний. Просто «перевага» (3 і 4 позиції) вказує на «справжній стан речей» (ситуацію) і «образ дії», що впливає з цієї ситуації. «Байдужість» (5 і 6 позиції) позначається знаком «=» і вказує на незатребувані в даний момент резерви, індиферентну зону, бездіяльні властивості особистості. «Неприйняття» (антипатія) – 7 та 8 позиції, їм присвоюється знак «–», їх функціональне значення – «пригнічені потреби». Такий класичний підхід до інтерпретації кольорового ряду за Люшером.

Кольори поділяються на основні (1 – темно-синій, 2 – синьо-зелений, 3 – оранжево-червоний і 4 – світло-жовтий) та додаткові, серед яких 7 (чорний) та 0 (сірий) – ахроматичні, а 5 (фіолетовий) та 6 (коричневий) – змішані. Основні кольори символізують базисні психологічні потреби, які Люшер позначив як потреба у задоволенні та прив'язаності (синій колір), потреба у самоствердженні (зелений), потреба «діяти і досягати успіху» (червоний) та потреба «дивитися вперед і сподіватися» (жовтий). Тому вони в нормі та за повної врівноваженості, на думку автора, повинні перебувати на перших позиціях.

Шкала тестів розумового розвитку А. Біне-Т. Сімона (варіант Л. Термена).

Мета: дати кількісну оцінку індивідуальних відмінностей у розумових здібностях та успішності у навчальній діяльності.

Перша шкала (серія тестів) Біне – Сімона з'явилася в 1905 р. Потім кілька разів переглядалася авторами, які прагнули вилучити з неї всі завдання, потребують спеціального навчання. Біне виходив з уявлення, що розвиток інтелекту відбувається незалежно від навчання, в результаті біологічного дозрівання. Шкала А. Біне в наступних редакціях (1908 і 1911) була перекладена німецькою та англійською мовами. Друга редакція шкали (1908) відрізнялася тим, що в ній було розширено віковий діапазон дітей – до 13 років, збільшено кількість завдань та введено поняття розумового віку. Найбільшого поширення набула друга редакція шкали Біне. Остання (третя) редакція шкали не внесла істотних змін. Завдання у шкалах Біне були згруповані за віком (від 3 до 13 років). До кожного віку підбиралися певні тести. Вони вважалися відповідними даного вікового ступеня, якщо їх вирішувало більшість дітей цього віку (80-90%). Дітям до 6 років пропонували чотири завдання, а дітям віком від 6 років – шість завдань. Завдання підбиралися шляхом дослідження великої групи дітей (300 осіб).

Показником інтелекту в шкалах Біне був розумовий вік, який міг розходитися із хронологічним. Розумовий вік визначався успішністю виконання тестових завдань. Випробування розпочиналося з пред'явлення тестових завдань, які відповідають хронологічному віку дитини. Якщо вона справлялася з усіма завданнями, їй пропонувалися завдання старшої вікової групи. Якщо вона вирішувала не всі, а деякі з них, випробування припинялося. Якщо ж дитина не справлялася з усіма завданнями своєї вікової групи, їй давалися завдання, призначені для молодшого віку. Випробування проводилися до того часу, доки виявлявся вік, всі завдання якого вирішувалися випробуванням. Максимальний вік, всі завдання якого вирішуються випробуванням, називають базовим розумовим віком. Якщо, крім того, дитина виконувала також кілька завдань, призначених для старших вікових груп, то кожне завдання оцінювалося числом «розумових» місяців. Тоді до років, визначених базовим розумовим віком,

додавалося і кілька місяців. Приклад: дитина вирішила всі завдання, призначені для семирічного віку, та два завдання, розраховані на восьмирічного. Число місяців розраховується так: $12 \text{ міс.} : 6 \text{ (кількість завдань для восьмирічних)} = 2 \text{ міс.}$ («Ціна» одного завдання); $2 \text{ міс.} \times 2 = 4 \text{ міс.}$ Отже, розумовий вік дитини дорівнює 7 рокам та 4 міс.

Розбіжність розумового і хронологічного віку вважалася показником або розумової відсталості (якщо розумовий вік нижче хронологічного), або обдарованості (якщо розумовий вік вищий за хронологічний).

Друга редакція шкали Біне послужила основою роботи з перевірки та стандартизації, проведеної в Стенфордському університеті (США) колективом співробітників під керівництвом Л. Термена. Цей варіант тестової шкали Біне був запропонований 1916 р. і мав так багато серйозних змін порівняно з основним, що був названий шкалою Стенфорд – Біне. Основних відмінностей від тестів Біне було дві: введення як показник тесту коефіцієнта інтелектуальності (IQ), що визначається ставленням між розумовим і хронологічним віком, і застосування критерію оцінки тестування, для чого вводилося поняття статистичної норми. Мета: визначити рівні таких психічних властивостей, як тривожність, фрустрація, агресивність, ригідність.

Ця методика буде корисна для оцінки актуального психічного стану.

Показник тривожності постає як переживання емоційного дискомфорту, пов'язаного з очікуванням неблагополуччя, з передчуттям загрози чи небезпеки. Показник фрустрації як психічного стану, викликаного неуспіхом у задоволенні потреби, бажання, проявляється в негативних переживаннях: розчаруванні, роздратуванні, тривозі, розпачі. Показник ригідності вказує на ступінь труднощів (аж до повної нездатності) у зміні наміченої суб'єктом програми діяльності в умовах, що об'єктивно потребують її перебудови, тобто, нездатність виявляти пластичність у своїх переживаннях, установках, поведінці. Агресивність

розглядається як не викликана об'єктивними обставинами неспровокована ворожість людини по відношенню до людей та навколишнього світу.

Після проведення «Кольоровий тест» М. Люшера нами були отримані такі результати: з 40 дітей 8 (15%) першим обрали синій колір, 4 (10%) – зелений, 4 (10%) – червоний, 4 (10%) – жовтий, 4 (10%) – фіолетовий, 4 (10%) – коричневий, 8 (15%) – чорний, 4 (20%) – сірий колір (рис. 2.1.).

Рис. 2.1. Результати кольорового тесту М. Лшера

Узагальнення даних за кольоровими вибірками дозволило виявити найбільш характерний розподіл восьми кольорів за вісьмома позиціями. Було встановлено, що пріоритетним є положення синього, коричневого, чорного та сірого кольорів, що свідчить про наявність у дітей особистісного конфлікту, компенсаторної поведінки і, як наслідок, стресового стану.

Після проведення тестів розумового розвитку А. Біне – Т. Сімона (варіант Л. Термена) нами були отримані такі результати: з 40 дітей 12 (30%) мали високий, 20 (50%) – середній рівень, а 8 (20%) – низький рівень успішності у навчальній діяльності (рис. 2.2.).

Рис. 2.2. Рівні розумового розвитку дітей

За результатами методики «Самооцінка психічних станів» (Г. Айзенк) встановлено, що середні показники цієї вибірки перебувають у межах середнього рівня. Тривожність – середня, фрустрація має місце, агресивність також на середньому рівні. У 5% дітей дошкільного віку зафіксовано високий рівень агресивності, що свідчить про ворожість стосовно оточуючих, труднощі у спілкуванні, конфліктність. Більшість – 45% – мають низький рівень агресивності, а 50% – помірний, що свідчить про нестриманість, труднощі в міжособистісних контактах, демонстрацію переваги по відношенню до однолітків. Також виявлено, що 10% дітей мають високий рівень ригідності: такі діти сильно опираються новим для них умовам, їм важко адаптуватися до змін. Вони, як правило, не здатні швидко змінити свою думку та поведінку, схильні до шаблонного мислення й дій. У таких дітей знижується здатність до психологічної гнучкості, що ускладнює процес адаптації до нових обставин. Підтверджується наявність психоемоційної напруги дітей дошкільного віку (рис. 2.3.).

Рис. 2.3. Рівні психічних станів дітей

Після корекційної роботи було повторно проведено діагностику. За «Кольоровим тестом» М. Люшера нами були отримані такі результати: з 40 дітей 8 (20%) першим обрали синій колір, 8 (20%) – зелений, 6 (15%) – червоний, 6 (15%) – жовтий, 4 (10%) – фіолетовий, 2 (5%) – коричневий, 4 (10%) – чорний, 2 (5%) – сірий колір (рис. 2.4.). Було встановлено, пріоритетним стало положення синього, зеленого, червоного та жовтого кольорів, що свідчить про покращення у них емоційного стану.

Рис. 2.4. Результати повторної діагностики за кольоровим тестом М. Лшера

Після повторного проведення тестів розумового розвитку А. Біне – Т. Сімона (варіант Л. Термена) були отримані такі результати: з 40 дітей 30 (75%) мали високий, 6 (15%) – середній рівень, а 4 (10%) – низький рівень успішності у навчальній діяльності (рис.2.5.). Більшості дітей притаманний високий рівень пізнавальних процесів, у дітей покращилася увага, сприйняття, пам'ять, мислення та мовлення; а також оцінки та рівень емоційної саморегуляції.

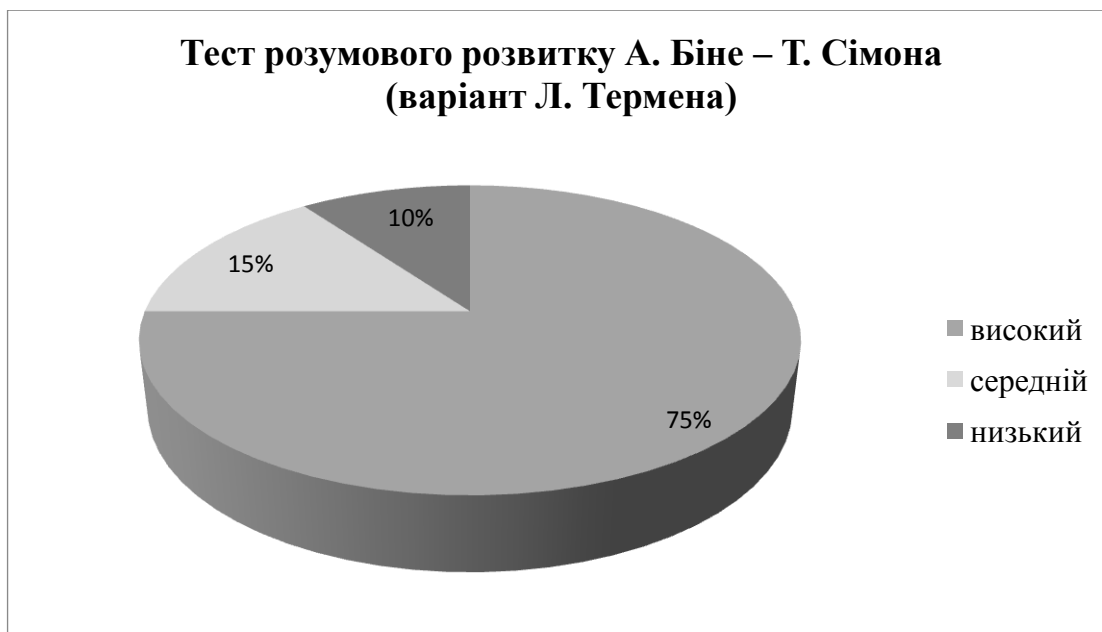

Рис. 2.5. Результати повторної діагностики за тестом розумового розвитку А. Біне-Т. Сімона

За результатами методики «Самооцінка психічних станів» (Г. Айзенк) встановлено: з 40 дітей 5 (12,5%) мали високий, 5 (12,5%) – середній рівень, а 30 (75%) – низький рівень тривожності. 3 (8%) мали високий, 5 (12%) – середній рівень, а 32 (80%) – низький рівень фрустрації. 3 (6%) мали високий, 7 (19%) – середній рівень, а 30 (75%) – низький рівень агресивності. 4 (10%) мали високий, 8 (21%) – середній рівень, а 28 (69%) – низький рівень ригідності. Отже, всі показники переважно на низькому рівні.

Під час практики здійснено:

– Роботу над збереженням психологічного здоров'я, емоційне

благополуччя та своєчасним всебічним розвитком кожної дитини, забезпеченням психологічної підтримки.

- Створення атмосфери гуманних та доброзичливих стосунків у закладі, що дозволяє рости дітей товариськими, добрими, допитливими, ініціативними, які прагнуть самостійності та творчості.

- Створення в установі умов для різноманітного за змістом та формами співробітництва, що сприяє розвитку конструктивної взаємодії батьків з дітьми, виникненню почуття єднання, радості, гордості за отримані результати.

- Розвиток розумових операцій: аналіз, синтез, порівняння через ігрову діяльність (предметно-маніпулятивна).

- Розвиток мовлення дитини, збагачення її активного та пасивного словникового запасу, з використанням казок, логоритмічних вправ та поспівок.

Робота здійснювалася за такими напрямками:

- Психологічне просвітництво – залучення батьків до психологічних знань.

- Психопрофілактика – робота з батьками щодо попередження можливого неблагополуччя у психічному та особистісному розвитку дітей.

- Психодіагностика - надання необхідної інформації щодо можливої корекції або розвитку дитини.

Корекційно-розвивальна робота – підвищення рівня розумового розвитку дітей, оволодіння знаннями про навколишній світ, формування у них досвіду практичного навчання та навички самостійного пошуку інформації, музично-ритмічних вправ.

Метою практики стало рефлексивне закріплення теоретичних знань та здобуття навичок їх практичного застосування, а також особистісно-орієнтована професійна підготовка, що включає формування професійної мотивації, освоєння різноманітних патернів поведінки для самовираження особистості у професійній діяльності.

Під час практики оволоділи такими вміннями, навичками і компетентностями:

1. Освоєння умінь ставити цілі, формулювати завдання індивідуальної та спільної діяльності, кооперуватися з колегами по роботі.
2. Формування навички вирішення практичних завдань.
3. Освоєння специфіки діяльності психолога установах різного профілю.
4. Формування професійної позиції психолога, освоєння професійної етики.

Таким чином, практика в ЗДО № 659 стала важливим етапом у формуванні професійних компетентностей практичного психолога, забезпечуючи можливість рефлексивного закріплення теоретичних знань і розвитку практичних навичок у психодіагностиці, психопрофілактиці та корекційно-розвивальній роботі. Використання методик дозволило виявити особливості емоційного стану, тривожності, агресивності та рівня інтелектуального розвитку дітей, а також оцінити ефективність корекційних заходів шляхом повторної діагностики. Розробка корекційно-розвивальних програм для батьків і дітей сприяла вдосконаленню умінь ставити цілі, формулювати завдання та вирішувати практичні проблеми, такі як організація ігрового середовища, підтримка емоційного благополуччя та розвиток соціальних навичок. Співпраця з колегами, вихователями та батьками допомогла освоїти навички командної роботи, комунікації та професійної етики, що є ключовими для ефективної діяльності психолога в дошкільному закладі.

Особливу роль у формуванні професійної позиції відіграло створення атмосфери гуманних і доброзичливих стосунків у закладі, що сприяло розвитку ініціативності, творчості та самостійності дітей. Психологічне просвітництво батьків через консультації та програми підвищило їхню обізнаність про значення гри та іграшок, а психопрофілактична робота допомогла попередити можливі проблеми в

психоемоційному розвитку дітей. Корекційно-розвивальна діяльність, зокрема через ігрові методи, сенсорні вправи та музично-ритмічні заняття, сприяла покращенню уваги, пам'яті, мислення та мовлення дітей, що підтверджується результатами повторної діагностики. Ці практичні завдання розвинули здатність до аналізу, синтезу та порівняння, а також сформували професійну мотивацію та впевненість у самовираженні, необхідні для ефективної роботи психолога в дошкільному середовищі.

Висновки до другого розділу

У другому розділі роботи було здійснено ґрунтовне емпіричне дослідження професійно-психологічних вимог до діяльності практичного психолога в умовах закладу дошкільної освіти. На прикладі ЗДО №659 м. Києва було охарактеризовано базу проходження переддипломної практики, розкрито особливості організації професійної діяльності психолога та проаналізовано результати діагностичної, корекційної та розвивальної роботи з дітьми середнього дошкільного віку.

Здобутий досвід дозволив виявити ключові напрями, в яких працює практичний психолог у ЗДО: діагностика, консультування, психокорекція, просвітництво, профілактика, аналітична діяльність. У процесі проходження практики було задіяно низку ефективних психодіагностичних методик, зокрема «Кольоровий тест» М. Люшера, тест розумового розвитку А. Біне – Т. Сімона (у варіанті Л. Термена), методику «Самооцінка психічних станів» Г. Айзенка. Результати дослідження дали змогу глибше зрозуміти актуальний емоційний стан, рівень інтелектуального розвитку та особливості поведінкових проявів дітей.

Аналіз отриманих результатів показав наявність у частини дітей підвищеного рівня тривожності, емоційного напруження, труднощів адаптації. Це обумовило необхідність проведення цілеспрямованої

корекційно-розвивальної роботи, яка включала елементи ігротерапії, арт-терапії, казкотерапії, релаксаційних практик. Повторна діагностика після завершення занять продемонструвала позитивну динаміку: зменшення тривожності, покращення настрою, стабілізацію психоемоційного стану, зростання інтересу до пізнавальної діяльності.

Особливої уваги під час практики набули питання адаптації дітей до умов ЗДО, створення безпечного психологічного середовища, профілактики тривожності та розвитку соціально-емоційної компетентності. Виявлено, що емоційний клімат у групі, стиль взаємодії вихователів із дітьми, підтримка з боку психолога – є вирішальними факторами емоційного благополуччя дошкільників.

Таким чином, проведене емпіричне дослідження підтвердило важливість комплексного, індивідуалізованого підходу до розвитку дитини дошкільного віку. Роль практичного психолога в цьому процесі є ключовою, адже саме він забезпечує своєчасну підтримку, сприяє формуванню сприятливого освітнього середовища та створенню умов для успішної соціалізації й всебічного розвитку особистості дитини. Отримані результати лягли в основу подальших аналітичних і методичних узагальнень, поданих у наступному розділі.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА ДО ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1 Особливості діяльності майбутнього психолога під час практики

Переддипломна практика в закладі дошкільної освіти є ключовим етапом у професійному становленні практичного психолога, адже вона забезпечує інтеграцію теоретичних знань із реальною практикою, формування професійних компетентностей і готовності до роботи в освітньому середовищі. Під час практики майбутній психолог не лише освоює методи психодіагностики, консультування, корекційно-розвивальної та профілактичної роботи, але й розвиває навички співпраці з педагогами, батьками та дітьми, вчиться дотримуватися етичних принципів і рефлексувати над власною діяльністю. Успішна реалізація цих завдань залежить від знань, умінь, сприятливих умов праці та чіткого розуміння потреб, які має задовольняти психолог у ЗДО, що дозволяє ефективно сприяти психологічному благополуччю дітей і підтримувати гармонійний розвиток дошкільнят.

Практичний психолог у закладі дошкільної освіти повинен мати ґрунтовні знання в галузі вікової та педагогічної психології, зокрема особливостей розвитку дітей 3–6 років (пізнавальних процесів, емоційної сфери, соціальних навичок). Він має бути обізнаним із методиками психодіагностики а також із принципами їх інтерпретації та етичного застосування. Психолог повинен знати основи корекційно-розвивальної роботи, включаючи методи арт-терапії, казкотерапії, ігротерапії та психогімнастики, а також техніки профілактики емоційних і поведінкових труднощів. Важливими є знання нормативно-правової бази (законодавство

про освіту, стандарти психологічної діяльності), етичних принципів (конфіденційність, повага до особистості) та особливостей роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, включаючи хронічні захворювання, як у ЗДО № 659.

Психолог має вміти проводити діагностику (вибирати методики, організовувати процедури, аналізувати результати), інтерпретувати дані та формулювати рекомендації для педагогів і батьків. Він повинен уміти розробляти та проводити корекційно-розвивальні заняття, адаптовані до віку та індивідуальних особливостей дітей, використовуючи ігрові, творчі та рухові методи. Важливими є навички консультування: встановлення контакту, ведення бесід, надання зворотного зв'язку без стигматизації. Психолог має вміти працювати в команді, співпрацюючи з педагогами, логопедами, медичними працівниками, а також вести документацію (звіти, індивідуальні картки, плани). Необхідні також уміння рефлексії, саморегуляції та вирішення конфліктних ситуацій, щоб підтримувати професійну позицію та уникати емоційного вигорання.

Практичний психолог потребує чітко визначених умов для ефективної роботи, що включають:

1) Доступ до професійних ресурсів: методична література, діагностичні інструменти, програмне забезпечення для обробки даних, навчальні матеріали для занять (наприклад, набори для арт-терапії, іграшки, картки з емоціями).

2) Організаційна підтримка: окреме робоче місце (кабінет психолога з відповідним обладнанням), розклад, що дозволяє поєднувати діагностику, консультації та корекційні заняття, а також можливість брати участь у педагогічних нарадах і консилиумах.

3) Професійна взаємодія: співпраця з педагогами, адміністрацією, суміжними фахівцями (логопед, медсестра) для створення індивідуальних маршрутів розвитку дітей і вирішення складних ситуацій.

4) Підвищення кваліфікації: доступ до тренінгів, семінарів,

супервізій, що дозволяють удосконалювати методи роботи та уникати професійного вигорання.

5) Емоційна підтримка: можливість обговорювати складні випадки з колегами чи супервізором, щоб зберігати психологічну стійкість у роботі з дітьми, батьками та конфліктними ситуаціями.

Для ефективної реалізації професійних завдань практичний психолог потребує сприятливих умов праці:

1) Фізичні умови: окремий кабінет, обладнаний для діагностики (тиха обстановка, зручні меблі, достатнє освітлення) і корекційних занять (килимки, творчі матеріали, іграшки).

2) Часові ресурси: гнучкий графік, що дозволяє планувати діагностику, консультації, заняття та аналітичну роботу без надмірного навантаження. Наприклад, виділення часу для підготовки матеріалів (сценарії занять, пам'ятки) і ведення документації (звіти, картки розвитку).

3) Організаційна підтримка: чітке визначення обов'язків психолога в ЗДО, підтримка з боку адміністрації у впровадженні профілактичних і просвітницьких програм, а також доступ до батьків через регулярні збори чи онлайн-платформи.

4) Соціально-психологічні умови: атмосфера довіри в колективі, де психолог відчуває повагу до своєї роботи, а також можливість налагоджувати відкритий діалог із батьками та педагогами. Це особливо важливо для консультування та вирішення конфліктних ситуацій, як у прикладі з дитиною, що конфліктувала з однолітками.

5) Матеріально-технічне забезпечення: фінансування для закупівлі діагностичних матеріалів, іграшок, обладнання для занять (наприклад, мультимедійні засоби для просвітницьких заходів).

Під час проходження практики студент виконує низку професійних завдань, які охоплюють різні види діяльності, що відповідають основним напрямкам роботи практичного психолога у закладі дошкільної освіти.

1. Діагностична діяльність.

Одним з ключових напрямів є проведення психологічної діагностики. У процесі проходження практики майбутній психолог знайомиться з методиками, адаптованими до віку дошкільників, оволодіває навичками добору інструментарію, організації та проведення діагностичних процедур.

Основні завдання діагностики:

- виявлення рівня розвитку пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, мислення, уяви);
- оцінка емоційного стану дитини;
- визначення рівня адаптації до умов ЗДО;
- виявлення дітей, які потребують психолого-педагогічної підтримки.

Під час практики ми проводили діагностику з використанням таких методик, як тест Люшера, шкала Біне-Сімона (варіант Л. Термена), методика «Самооцінка психічних станів» (Г. Айзенк), а також метод спостереження та анкетування. Діагностика дозволила виявити індивідуальні особливості дітей, сформулювати рекомендації щодо корекційної роботи та розвитку.

2. Консультаційна діяльність.

Наступним важливим видом діяльності є консультування – як педагогів, так і батьків. Майбутній психолог у процесі практики знайомиться з алгоритмом проведення індивідуальних і групових консультацій, вчиться встановлювати психологічний контакт, формулювати рекомендації з урахуванням психолого-педагогічних особливостей дитини.

Консультаційна діяльність передбачає:

- надання інформації про результати психологічного обстеження;
- допомогу у вирішенні проблем виховання, спілкування, адаптації;
- підтримку батьків у ситуаціях тривоги, непорозумінь із дитиною;
- профілактику емоційного вигорання у педагогів.

Консультації проводились у різних форматах: усні бесіди, онлайн-консультації у батьківських групах, написання рекомендацій у письмовій формі.

3. Корекційно-розвивальна діяльність.

Цей напрям є центральним у практиці психолога в ЗДО. Майбутній фахівець бере участь у підготовці та проведенні індивідуальних і групових занять з метою розвитку емоційної сфери, саморегуляції, комунікативних навичок та пізнавальних процесів у дітей.

Під час практики були організовані заняття з елементами:

- арт-терапії (малювання, ліплення, колажі);
- казкотерапії (створення і обговорення історій);
- ігротерапії (рольові ігри, ігри на розвиток емоційного інтелекту);
- психогімнастики (рухові вправи, спрямовані на розслаблення, розвиток уяви).

Заняття проводились з дітьми різного віку в ігровій формі, що дозволяло підтримувати інтерес і залученість. У ході занять діти вчилися розпізнавати емоції, регулювати поведінку, налагоджувати взаємини з однолітками.

4. Психопрофілактична діяльність.

Одним з важливих напрямків діяльності психолога є профілактика емоційних, поведінкових і комунікативних труднощів. Майбутній фахівець під час практики бере участь у реалізації профілактичних програм, виступає з інформаційними повідомленнями перед педагогами та батьками.

Профілактична робота охоплює:

- бесіди з дітьми на тему емоцій, безпеки, дружби;
- заняття з розвитку соціально-позитивної поведінки;
- підготовку пам'яток для батьків щодо адаптації дітей;
- участь у батьківських зборах.

Наприклад, було підготовлено серію коротких інформаційних

матеріалів для батьків на теми: «Як допомогти дитині адаптуватися до садочка», «Дитяча тривожність: що має знати батько».

5. Освітньо-просвітницька діяльність.

Просвітницька робота психолога спрямована на підвищення психологічної культури педагогів і батьків. Майбутній фахівець долучається до підготовки інформаційних стендів, проведення тренінгів, лекцій, круглих столів.

У межах практики було розроблено міні-тренінг для педагогів на тему «Профілактика емоційного вигорання», а також інформаційний стенд для батьків: «Емоції дитини: як розпізнати та підтримати».

6. Аналітична та методична діяльність.

Майбутній психолог під час практики вчиться аналізувати результати своєї діяльності, вести документацію, складати звіти, оформлювати висновки за результатами діагностики. Також він долучається до створення методичних матеріалів, сценаріїв занять, підбору дидактичного матеріалу.

Було опрацьовано такі документи:

- річний план психолога;
- журнал обліку проведеної роботи;
- індивідуальні картки розвитку;
- аналітичний звіт про результати діагностики.

Ця діяльність сприяє розвитку вмінь систематизувати інформацію, оцінювати ефективність власної роботи, удосконалювати підходи до психологічної допомоги.

7. Взаємодія з педагогічним колективом

Однією з важливих складових діяльності психолога в ЗДО є професійна взаємодія з педагогічними працівниками. У процесі практики ми переконалися, що ефективна психологічна підтримка дітей неможлива без співпраці з вихователями, музичним керівником, інструктором з фізичної культури, логопедом та медичними працівниками.

Практичний психолог:

- бере участь у педагогічних радах, методичних об'єднаннях, консилиумах;
- надає педагогам рекомендації щодо індивідуального підходу до дитини;
- допомагає вирішити конфліктні ситуації в групі;
- розробляє разом з педагогами індивідуальні плани супроводу дітей з особливими освітніми потребами;
- проводить супервізійні зустрічі або міні-тренінги для колективу.

Також ми були свідками спільного розв'язання ситуацій, що стосувалися поведінкових проявів окремих дітей. Наприклад, один із вихователів звернувся до психолога щодо дитини, яка часто конфліктувала з однолітками. Психолог провів спостереження, бесіду з дитиною, консультацію з батьками та надав вихователю конкретні поради, які допомогли зменшити напругу в групі.

8. Участь у розробці індивідуальних маршрутів розвитку.

Під час проходження практики ми дізналися про важливу форму роботи психолога – створення індивідуального маршруту розвитку дитини, особливо якщо вона має труднощі у спілкуванні, емоційній регуляції, адаптації. Такий маршрут враховує вікові, індивідуальні, соціальні, емоційні особливості дитини, а також рекомендації суміжних спеціалістів.

Структура маршруту включає:

- загальні відомості про дитину;
- результати діагностики;
- сильні сторони та труднощі;
- цілі супроводу;
- форми та методи роботи;
- критерії оцінювання динаміки.

Нам було запропоновано долучитися до складання такого маршруту для дитини з підвищеним рівнем тривожності. Це дало змогу усвідомити

важливість спостереження, обговорення з колегами, чіткого планування роботи з дитиною та оцінки змін у її поведінці.

9. Розвиток навичок професійної рефлексії

Окрім практичної діяльності, важливою складовою є професійна рефлексія – усвідомлення власного досвіду, аналіз труднощів, оцінка емоційного стану в процесі взаємодії з дітьми, колегами та батьками.

Під час практики ми вели щоденник професійних спостережень і рефлексій. У ньому фіксувалося:

- ситуації, що викликали емоційний відгук;
- свої реакції та відчуття;
- запитання до себе як майбутнього спеціаліста;
- випадки, де мені вдалося застосувати знання з навчання;
- труднощі, з якими стикалась, та способи їх подолання.

Це дозволило не лише краще зрозуміти специфіку роботи психолога в ЗДО, а й сформулювати уявлення про власний стиль взаємодії, побачити напрямки професійного зростання.

10. Етичні засади діяльності

У практиці психолога важливе місце займає дотримання етичних принципів: конфіденційності, добровільності участі у діагностиці, поваги до особистості дитини, уникнення нав'язування особистих оцінок чи стереотипів. Протягом практики дотримувалися такі засади, зокрема:

- діагностика проводилася лише за згодою батьків;
- не обговорювалися особливості дитини з іншими дітьми або сторонніми особами;
- зберігалася анонімність у письмових звітах і рефлексіях;
- уникалися оцінювальні судження при взаємодії з дитиною.

Під час консультацій з батьками ми навчалися формулювати висновки так, щоб не стигматизувати дитину, а акцентувати на ресурсах і можливостях розвитку. Такий підхід сприяв створенню атмосфери довіри й відкритості.

3.2 Аналіз труднощів та шляхів їх подолання під час виконання професійних завдань

Під час проходження переддипломної практики у ЗДО №659 м. Києва було виявлено низку труднощів, які стали важливою складовою професійного зростання. У цьому розділі здійснено аналіз основних викликів, що виникли під час виконання діагностичної, корекційної, просвітницької та консультативної діяльності, а також запропоновано шляхи їх подолання.

1. Психоемоційна напруга у дітей.

Однією з основних труднощів під час проходження практики була підвищена тривожність, емоційна збудливість та нестійкий емоційний фон у значної частини дітей. За результатами методики Люшера й опитувальника Айзенка було виявлено, що частина дітей має внутрішні конфлікти, фрустрацію та напругу. Цей факт ускладнював встановлення первинного контакту, унеможлилював повноцінне включення окремих вихованців у заняття.

Шляхи подолання:

- використання методик арт-терапії та ігротерапії для поступового зниження рівня тривожності;
- впровадження ритуалів емоційної стабілізації: «ранкове коло», вправи на дихання, «емоційні смайлики»;
- індивідуальний підхід до дітей із підвищеним рівнем тривожності, формування стабільного емоційного контакту з психологом.

2. Адаптаційні труднощі новоприбулих дітей

Період адаптації у дітей віком 2-4 роки супроводжувався стресовими реакціями – плачем, апатією, агресією або замкнутістю. Це значно ускладнювало проведення діагностики та включення в корекційно-розвивальні заходи.

Шляхи подолання:

- залучення батьків до ранкових ритуалів у перші дні адаптації;
- введення в групу через індивідуальну гру під супроводом дорослого;
- створення візуальних матеріалів із «правилами дня», що допомагає передбачити події та зменшити страх.

3. Обмеженість часу на проведення повного циклу психодіагностики.

Практика тривала лише один місяць, тож виконати повноцінне діагностичне обстеження всієї групи дітей, провести аналіз та інтерпретацію, скласти рекомендації – вимагало високої організованості та швидкої адаптації до умов.

Шляхи подолання:

- розподіл дітей на підгрупи та чергування методик за принципом: один день – спостереження, наступний – опитування/тест;
- ведення щоденника спостережень для фіксації динаміки в процесі, а не лише в результаті;
- паралельна обробка даних одразу після кожного етапу дослідження.

4. Недостатній рівень батьківської залученості.

Деякі батьки не завжди охоче йшли на контакт, не виявляли зацікавленості в результатах психологічної діагностики. Це ускладнювало консультативну діяльність і вплив на домашнє середовище дитини.

Шляхи подолання:

- організація тематичних консультаційних стендів біля входу до ЗДО;
- проведення групових консультацій у форматі бесід-обговорень із використанням наочності;
- підготовка індивідуальних рекомендацій у письмовому вигляді з поясненням користі запропонованих дій.

5. Професійна невпевненість як майбутнього фахівця.

На початку практики я стикалася з внутрішнім страхом зробити

помилку, неправильну інтерпретацію результатів або недоцільні висновки. Це створювало напругу та гальмувало мою ініціативність.

Шляхи подолання:

- щоденне ведення рефлексивного щоденника, де фіксувалися думки, емоції, помилки, вдалі дії;
- регулярні обговорення з керівником практики, отримання зворотного зв'язку;
- опора на етичні принципи діяльності психолога: повага до дитини, професійна скромність, конфіденційність.

6. Складність у взаємодії з педагогічним колективом.

У деяких випадках педагоги не до кінця розуміли функції психолога, вбачали в його роботі додаткове навантаження або втручання. Це викликало складнощі у встановленні партнерських взаємин.

Шляхи подолання:

- демонстрація корисності роботи психолога через надання конкретних прикладів результатів;
- спільне обговорення випадків у форматі «міні-консиліумів»;
- підтримка ініціатив педагогів у впровадженні психологічних ігор.

7. Обмеженість у використанні деяких методик.

Деякі діагностичні методики складно застосовувати у повному обсязі через вік дітей або їхні мовленнєві труднощі. Не всі діти могли усвідомлено відповідати на запитання або витримувати довготривалі процедури.

Шляхи подолання:

- адаптація інструкцій до зрозумілих для дитини форм (гра, казка, сюжетні ситуації);
- скорочення обсягу методики без втрати її діагностичної мети;
- додаткове використання невербальних методів (спостереження, малювання).

8. Виявлення складних випадків (ризик емоційного неблагополуччя).

Під час діагностики та спостережень були виявлені діти з потенційним ризиком: емоційно пригнічені, тривожні, гіперактивні. Робота з такими дітьми потребувала додаткових ресурсів та координації з педагогами і батьками.

Шляхи подолання:

- створення індивідуального маршруту розвитку;
- підвищення залученості батьків через регулярні зворотні зв'язки;
- консультації з більш досвідченими фахівцями (логопедом, невропатологом, завідувачем).

Таким чином, практика в ЗДО стала цінним досвідом, який дозволив не лише виявити типові труднощі в діагностичній, корекційній, консультативній і просвітницькій діяльності, але й розробити ефективні стратегії їх подолання. Психоемоційна напруга дітей, адаптаційні труднощі, обмеженість часу, низька батьківська залученість, професійна невпевненість, складнощі у взаємодії з педагогами, обмеження методик і виявлення складних випадків можуть бути успішно вирішені завдяки індивідуальному підходу, адаптації методів, рефлексії, співпраці з колегами та залученню батьків. Ці виклики сприяли формуванню професійної впевненості, поглибленню розуміння етичних принципів і розвитку навичок практичної роботи психолога.

3.3 Рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх практичних психологів

У сучасних умовах розвитку освіти та суспільства значно зростають вимоги до професійної підготовки фахівців психологічної галузі, зокрема практичних психологів, які працюють з дітьми дошкільного віку. Емпіричні результати, отримані під час проходження переддипломної практики в ЗДО №659 м. Києва, свідчать про необхідність перегляду

окремих аспектів підготовки майбутніх психологів з метою підвищення їхньої ефективності та професійної готовності до роботи у закладах дошкільної освіти.

У цьому розділі на основі практичного досвіду, аналізу труднощів та специфіки виконання професійних завдань, сформульовано ряд рекомендацій, спрямованих на вдосконалення змісту, організації та методів професійної підготовки майбутніх практичних психологів.

1. Змістове вдосконалення навчальних програм.

1.1. Актуалізація тем, пов'язаних із дитячою психологією дошкільного віку.

На практиці було встановлено, що недостатня теоретична підготовка з особливостей психоемоційного розвитку дітей 2–6 років ускладнює процес встановлення контакту, діагностики та організації корекційних занять. Отже, навчальні програми повинні включати розширені курси з дитячої психології, нейропсихології розвитку, патопсихології раннього віку.

1.2. Вивчення адаптаційних криз та етапів розвитку емоційної сфери.

Особлива увага має бути приділена проблемам адаптації дитини до умов ЗДО, тривожним та фрустрованим станам, труднощам у формуванні міжособистісних стосунків. Майбутній психолог повинен уміти розрізняти норму і відхилення, диференціювати адаптаційні стани від патологічних проявів.

1.3. Формування розуміння міждисциплінарної взаємодії.

Важливо посилити навчальні блоки, присвячені роботі в команді з педагогами, логопедами, дефектологами, соціальними педагогами, медичними працівниками. Необхідно включити у програму курси з командної взаємодії, супервайзерської практики, кризової інтервенції.

2. Практико-орієнтована підготовка.

2.1. Розширення обсягу та тривалості практики.

Одним з основних висновків після проходження практики стало те,

що одного місяця недостатньо для повноцінного занурення в професійне середовище. Рекомендується подовжити терміни практики або додати ще один блок – «передпрактичну адаптацію», під час якої студент проходитиме супервізовану стажувальну підготовку.

2.2. Забезпечення супроводу з боку досвідчених практичних психологів.

Наявність ментора, супервізора або куратора з досвідом роботи в ЗДО значно підвищує ефективність засвоєння практичних навичок. Необхідно системно впровадити інститут супервізії у навчальних закладах, а також організувати партнерство з базами практики.

2.3. Підвищення якості методичного забезпечення практики.

Студент повинен мати доступ до сучасних психодіагностичних методик, корекційних програм, зразків документації, стандартів оформлення звітності, шаблонів інтерв'ю та планів занять. Доцільно створити єдину цифрову платформу (на кшталт Google Classroom або Moodle) з усіма методичними матеріалами.

3. Психологічна готовність до роботи з дітьми.

3.1. Розвиток емоційного інтелекту та стресостійкості.

У ході практики було виявлено, що робота з дітьми вимагає високого рівня емоційної стабільності, вміння саморегуляції, толерантності до стресу. Для цього до навчальної програми слід включити спеціальні курси та тренінги з розвитку емоційного інтелекту, саморегуляції, медитативних технік, а також психогігієни фахівця.

3.2. Формування професійної ідентичності.

Майбутні психологи повинні усвідомлювати свої професійні функції, межі відповідальності, зону компетенції. Тому доцільно впроваджувати курси з етики професійної діяльності, розбирати етичні дилеми на прикладах з практики.

3.3. Розвиток комунікативної культури.

Ефективне консультування батьків, взаємодія з педагогами

потребують від фахівця високого рівня комунікативної майстерності. Рекомендується впровадження тренінгів з ненасильницького спілкування, ораторської майстерності, активного слухання, написання психолого-педагогічних характеристик.

4. Оснащення та цифровізація навчального процесу.

4.1. Використання цифрових інструментів для навчання та практики.

Необхідно озброїти студентів умінням використовувати електронні тести, діагностичні онлайн-платформи, додатки для емоційного моніторингу (наприклад, Emometer, Feelings Diary тощо). Це відповідає сучасним викликам дистанційної та змішаної форми освіти.

4.2. Платформа для цифрового портфоліо практики.

Студенти повинні мати змогу створювати цифрове портфоліо з прикладами своєї роботи – презентаціями, записами занять, методичними розробками. Це підвищує мотивацію, відповідальність і дозволяє якісно оцінити прогрес кожного студента.

5. Розвиток дослідницьких навичок.

5.1. Навчання студентів роботі з діагностичними інструментами.

Необхідно формувати вміння не лише проводити методики (наприклад, тест Люшера, шкалу Біне–Сімона, методику Айзенка), а й інтерпретувати їх результати, писати висновки, здійснювати психолого-педагогічну оцінку. Рекомендується впровадження навчального модуля «Практична інтерпретація психодіагностики».

5.2. Формування навичок аналітичного мислення.

Психолог має не лише збирати дані, а й формувати гіпотези, аналізувати, узагальнювати, формулювати рекомендації. Слід більше уваги приділяти роботі з кейсами, дослідженням реальних випадків, моделюванню ситуацій.

6. Розвиток творчого потенціалу майбутніх психологів.

6.1. Використання арт-технік, театральних методів, казкотерапії.

Практика показала ефективність арт-терапевтичного підходу у

роботі з дітьми. Тому необхідно включати в навчання практичні заняття з таких методик, як малювання піском, кольоротерапія, створення лялькомотанок, терапевтичне письмо, мандалотерапія, пальчикові театри тощо.

6.2. Інтеграція психології з іншими дисциплінами.

Психолог повинен розуміти музику, рух, тілесність, культуру. Вивчення курсів на перетині психології та мистецтва, педагогіки, культурології – допоможе студенту краще розуміти дитину в її цілісному досвіді.

7. Мотивація до професійного саморозвитку.

7.1. Розвиток навичок рефлексії.

Щоденники практики, самостереження, групова рефлексія, обговорення труднощів — все це повинно стати частиною навчального процесу. Важливо навчити студентів ставити собі питання: «Що я відчував? Чого навчився? Що можу зробити інакше?»

7.2. Участь у проєктах, конкурсах, конференціях.

Необхідно створити умови для участі студентів у наукових конференціях, психологічних форумах, фестивалях арт-терапії. Це стимулює професійне зростання, розширює коло знайомств, дозволяє побачити свою роль у спільноті психологів.

Таким чином, запропоновані рекомендації, сформовані на основі аналізу досвіду переддипломної практики в ЗДО, спрямовані на вдосконалення професійної підготовки практичних психологів через актуалізацію навчальних програм, розширення практико-орієнтованої підготовки, розвиток емоційного інтелекту, комунікативних і дослідницьких навичок, а також інтеграцію цифрових інструментів і творчих методик. Ці заходи сприятимуть підвищенню професійної компетентності майбутніх фахівців, їхньої готовності до ефективної роботи в дошкільних закладах і мотивації до саморозвитку. Реалізація рекомендацій забезпечить якіснішу психологічну підтримку дітей, батьків і педагогів у сучасних освітніх умовах.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі дослідження було всебічно проаналізовано особливості професійної підготовки майбутнього практичного психолога, виявлено труднощі, з якими стикається студент під час виконання професійних завдань у рамках переддипломної практики, а також окреслено шляхи їх подолання. На основі практичного досвіду, емпіричних даних і рефлексивного осмислення отриманого досвіду були розроблені рекомендації щодо вдосконалення освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців психологічної галузі.

У підрозділі 3.1 здійснено детальний опис основних видів діяльності майбутнього психолога під час практики: діагностичної, консультативної, корекційно-розвивальної, психопрофілактичної, освітньо-просвітницької, аналітичної. Практика дозволила глибше засвоїти теоретичні знання та набути необхідного досвіду у роботі з дітьми, педагогами, батьками. Водночас підкреслено важливість формування професійної рефлексії, комунікативної компетентності, емоційної стійкості, етичної зрілості.

У підрозділі 3.2 розкрито типові труднощі, з якими зіштовхуються студенти під час практики: труднощі адаптації до реального професійного середовища, недостатня підготовленість до інтерпретації результатів діагностики, низький рівень впевненості у взаємодії з батьками, невизначеність професійної ідентичності. Запропоновані конкретні шляхи подолання цих труднощів через наставництво, супервізію, групову рефлексію, підвищення методичної підтримки та розвиток навичок саморегуляції.

У підрозділі 3.3 розроблено комплекс рекомендацій щодо вдосконалення системи підготовки майбутніх практичних психологів. Запропоновано модернізацію навчальних програм, посилення міждисциплінарного підходу, розширення практичних компонентів підготовки, впровадження цифрових технологій, розвиток творчих методів

роботи з дітьми та забезпечення умов для формування емоційного інтелекту, рефлексивності, комунікабельності. Окрему увагу приділено формуванню мотивації до професійного саморозвитку та залученню студентів до проєктної, наукової, конференційної діяльності.

Отже, третій розділ засвідчив, що ефективна підготовка майбутнього практичного психолога потребує інтеграції теоретичної бази з активною практикою, формування не лише професійних знань і навичок, а й гнучкості, чутливості, здатності до саморефлексії та готовності діяти у складному і чутливому середовищі роботи з дітьми. Запропоновані у розділі заходи можуть стати основою для покращення змісту і структури освітнього процесу, спрямованого на підготовку висококваліфікованих, емоційно зрілих і професійно вмотивованих фахівців.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Проведене дослідження надало можливість сформулювати загальні висновки відповідно до визначеної мети та поставлених завдань роботи:

1. За результатами теоретичного аналізу наукових джерел було з'ясовано, що професійна діяльність практичного психолога є багатогранним і динамічним процесом, спрямованим на забезпечення психологічного добробуту особистості. Вона охоплює діагностику, профілактику, корекцію, психологічну просвіту та консультування. Основна мета цієї діяльності — створити умови для гармонійного розвитку особистості, підтримати людину у складних життєвих ситуаціях і сприяти її адаптації до змін у соціальному середовищі.

Теоретичні підходи до визначення сутності професійної діяльності психолога підкреслюють важливість міжособистісної взаємодії, дотримання професійної етики, врахування соціального контексту та безперервного фахового розвитку. Особливе значення має також інтеграція гуманістичних, когнітивно-поведінкових та особистісно-орієнтованих концепцій, які дозволяють глибше розкрити природу психологічної допомоги. Таким чином, професійна діяльність практичного психолога розглядається як системна, науково обґрунтована та соціально значуща сфера.

2. Встановлено, що успішна діяльність практичного психолога вимагає гармонійного поєднання психологічних якостей, професійних знань, навичок та дотримання етичних принципів. Ключовими психологічними якостями є емпатія, стресостійкість, комунікабельність, рефлексія, толерантність до інакшості та здатність до самоконтролю. Ці риси дозволяють психологу будувати довірливі стосунки з клієнтами, ефективно працювати з їхніми емоційними станами та зберігати професійну нейтральність у складних ситуаціях. Особливо важливим є розвиток самоусвідомлення, яке допомагає фахівцю аналізувати власні

реакції, уникати перенесення особистих проблем на клієнтів та підтримувати етичну позицію. Інтегративна гнучкість мислення та емоційний інтелект сприяють адаптації до унікальних запитів клієнтів, а мотивація до служіння та здоровий гумор забезпечують професійне довголіття та знижують ризик вигорання.

Професійні знання та навички практичного психолога охоплюють широку теоретичну базу, яка включає психологію, суміжні дисципліни (філософію, соціологію, педагогіку) та практичні вміння, такі як психодіагностика, консультування, психотерапія та корекційна робота. Важливою є здатність до інтегративних підходів, що дозволяє комбінувати різні методики залежно від контексту, а також цифрова грамотність для роботи в умовах онлайн-консультування. Етика відіграє центральну роль, забезпечуючи повагу до клієнта, конфіденційність, об'єктивність та уникнення шкоди. Постійне самовдосконалення, супервізія та особиста терапія є необхідними умовами для підтримання високого рівня компетентності та професійної зрілості. Ефективність роботи практичного психолога ґрунтується на комплексному розвитку особистісних якостей, глибоких знань та етичної відповідальності, що разом створюють основу для якісної психологічної допомоги.

3. Визначено, що переддипломна практика в закладі дошкільної освіти відіграє ключову роль у формуванні професійних компетентностей практичного психолога, забезпечуючи інтеграцію теоретичних знань із практичними завданнями. Основні види діяльності охоплюють психологічну діагностику для оцінки пізнавальних, емоційних і соціальних особливостей дітей, консультування педагогів і батьків, проведення корекційно-розвивальних занять із використанням арт-терапії, казкотерапії, ігротерапії, а також профілактичну й просвітницьку роботу для попередження труднощів і підвищення психологічної культури. Психолог бере участь у розробці індивідуальних маршрутів розвитку, співпраці з педагогічним колективом, веденні документації, що вимагає

грунтовних знань вікової психології, володіння методиками, етичного підходу та сприятливих умов, таких як доступ до ресурсів, організаційна підтримка й можливості для професійного розвитку.

Особливу роль відіграє професійна рефлексія, яка дозволяє майбутньому психологу аналізувати власний досвід, усвідомлювати емоційні реакції та вдосконалювати стиль роботи. Дотримання етичних принципів, зокрема конфіденційності, поваги до особистості та уникнення стигматизації, забезпечує довіру до фахівця й безпеку для клієнтів. Практика також підкреслює важливість командної взаємодії з педагогами та суміжними спеціалістами для цілісного супроводу дитини. Отже, переддипломна практика формує професійні вміння, особистісну зрілість і готовність до ефективної роботи в реальних умовах закладу дошкільної освіти, створюючи міцну основу для подальшого кар'єрного зростання.

4. Досліджено, що під час переддипломної практики майбутні психологи стикаються з труднощами, такими як психоемоційна напруга дітей, адаптаційні виклики, обмеженість часу для діагностики, низька батьківська залученість, професійна невпевненість, складнощі у взаємодії з педагогами, обмеження у використанні методик та виявлення складних випадків. Ці виклики долаються через адаптацію методів до віку дітей, впровадження ігрових і творчих технік, ведення рефлексивного щоденника, співпрацю з колегами, залучення батьків шляхом доступних консультацій і чітких рекомендацій, а також створення індивідуальних маршрутів розвитку. Такий досвід сприяє формуванню професійної впевненості, поглибленню етичного розуміння та розвитку практичних навичок, що є основою для ефективної діяльності психолога в майбутньому.

5. Надано рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх практичних психологів, які передбачають комплексний підхід: актуалізацію навчальних програм із дитячої психології, нейропсихології та міждисциплінарної взаємодії, подовження тривалості практики з

менторським супроводом, розвиток емоційного інтелекту, стресостійкості та комунікативної культури. Важливими є впровадження цифрових інструментів, створення платформ для портфоліо, навчання інтерпретації діагностичних даних, аналітичного мислення, а також інтеграція творчих методик, таких як арт-терапія та казкотерапія. Стимулювання рефлексії, участь у професійних заходах і мотивація до саморозвитку сприятимуть формуванню компетентних фахівців, готових до ефективної роботи в ЗДО та надання якісної психологічної підтримки.

Проведене дослідження підкреслює важливість системного підходу до підготовки практичних психологів, який поєднує теоретичну базу, практичний досвід, етичну відповідальність і безперервний саморозвиток. Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню якості психологічної підтримки в дошкільних закладах, забезпечуючи гармонійний розвиток дітей і ефективну взаємодію з педагогами та батьками. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку інноваційних методик підготовки психологів, адаптованих до сучасних викликів, таких як цифрова трансформація освіти та зростання запитів на інклюзивну психологічну допомогу.

Таким чином, мета дослідження досягнута, завдання виконані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова Н. О. Психологічні основи розвитку готовності до професійної діяльності у майбутніх психологів : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 2012. 43 с.
2. Бабчук О. Г. Психологічна служба в системі дошкільної освіти : навч. посіб. Одеса : Вид-во ТОВ «Лерадрук», 2023. 166 с.
3. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. 3-тє вид., випр. Київ : Світич, 2009. 430 с.
4. Балахтар В. В. Психологія особистості фахівця з соціальної роботи : монографія. Київ : Талком, 2018. 384 с.
5. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування : навч. посіб. Київ : Четверта хвиля, 2004. 256 с.
6. Весельська А., Кострікіна Г., Котлова А., Хворова Г. Основи психодіагностики : методичні рекомендації. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 31 с.
7. Волошина В. В., Долинська Л. В., Ставицька С. О. Загальна психологія : практикум : навч. посіб. Київ : Каравела, 2020. 280 с.
8. Гончаровська Г. Ф. Рефлексія як показник готовності психологів до майбутньої діяльності з дітьми дошкільного віку. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Психологічні науки*. 2012. Вип. 4. С. 142–149.
9. Гончаровська Г. Ф. Формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2015. 21 с.
10. Готовність дитини до школи / упоряд. Л. Богуславська, С. Гончаренко, Л. Кондратенко. Київ : Главник, 2004. 112 с.

11. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 392 с.
12. Іванцова Н. Б. Генеза професійної спрямованості практичного психолога : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013. 344 с.
13. Ічанська О. М., Закревська А. І. Емоційний інтелект та емпатія як ресурси професійної підготовки студентів-психологів. *Молодий вчений*. 2019. № 9 (73). С. 272–276.
14. Кобильченко В. Практичний психолог у закладі дошкільної освіти: завдання та зміст психологічної діяльності. *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2020. № 1. С. 7-20.
15. Коваль І. С. Професійна підготовка практичного психолога. Формування сучасних педагогічних технологій та освітніх систем : матеріали II наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 4-5 груд. 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 17-20.
16. Кононко О. Л. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2010. 255 с.
17. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 2001. 37 с.
18. Кузікова С. Основи психокорекції. Харків : Академія, 2021. 336 с.
19. Кузьменко В., Гальченко В. Активізація творчого потенціалу студентів у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Психологічні науки*. 2020. № 9 (54). С. 98–106.
20. Кузьо О. Основи психологічної практики : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 124 с.
21. Кутішенко В. П., Ставицька С. О. Психологія розвитку та вікова психологія : практикум. Київ : Каравела, 2009. 447 с.
22. Максименко С. Д. Психологія особистості : академічний курс. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 492 с.

23. Марінушкіна О. Є., Замазій Ю. О. Порадник практичного психолога. Харків : Вид. група «Основа», 2007. 240 с.
24. Мельник О. І. Психолого-педагогічні основи розвитку дитини дошкільного віку. Львів : Сполом, 2019. 145 с.
25. Методика роботи практичного психолога: навч.-метод, посіб. / уклад. : І. Ю. Підлипняк, Т. В. Журавко. Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. 340 с.
26. Молодушкіна І. В. На допомогу практичному психологу ЗДО. Київ : Основа, 2020. 208 с.
27. Нова українська школа : соціально-психологічні технології підтримки : практ. посіб. / за ред. Г. М. Бевз, С. Л. Кравчук. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 162 с.
28. Павелків Р. В. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу : навч. посіб. Київ : Сварог, 2019. 296 с.
29. Поніманська Т. І. Основи дошкільної педагогіки : навч. посіб. Київ : Абрис, 1998. 447 с.
30. Практичний психолог у дошкільному закладі : метод. реком. / уклад. : О. Є. Марінушкіна, Ю. О. Замазій. Харків : ХОНМІБО, 2004. 96 с.
31. Про організацію надання психосоціальної допомоги населенню : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.12.2023 р. № 2118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-24#Text> (дата звернення: 25.10.2023).
32. Психологічна служба в системі освіти : курс лекцій. / уклад. : І. С. Загурська. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 166 с.
33. Психологія соціальної роботи : підручник / за ред. Ю. М. Швалба. Київ : Основа, 2014. 448 с.
34. Савчин М. В. Практична психологія в освіті : методи, прийоми, технології. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2020. 263 с.
35. Сердюк Л. З., Данилюк І. В., Турбан В. В. Психологічні технології самодетермінації розвитку особистості : монографія. Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2018. 192 с.

36. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практичний посібник / за наук. ред. Т. М. Титаренко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.

37. Строяновська О. В. Психологічна служба в системі освіти. Практикум з навчального курсу для практичних психологів : навч. посіб. Київ : Каравела, 2010. 176 с.

38. Токаренко Л. Психологічна служба в дитячому садку необхідна. *Дошкільне виховання*. 2000. № 7. С. 7–8 .

39. Український етичний кодекс психолога. URL: <https://www.naps.gov.ua/> (дата звернення: 25.10.2023).

40. Федорова М. А., Максимова О. О., Сорочинська О. А. Дошкільна педагогіка : навч.-метод. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 80 с.

41. Ханецька Т., Федоренко А., Войтенко І., Литвиненко М. Вміння формулювати професійні висловлювання як складова комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутнього психолога. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Психологічні науки*. 2021. № 15 (60). С. 99–110.

42. American Psychological Association (APA). Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct. 2017. URL: <https://www.apa.org/ethics/code> (дата звернення: 25.10.2023).

43. British Psychological Society. Code of Ethics and Conduct. 2018. URL: <https://www.bps.org.uk/news-and-policy/bps-code-ethics-and-conduct> (дата звернення: 25.10.2023).

44. European Federation of Psychologists' Associations (EFPA). Meta-Code of Ethics. 2015. URL: <https://efpa.eu/ethics/meta-code-of-ethics> (дата звернення: 25.10.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

План-конспект індивідуальної розмови з батьками «Як перемогти сором'язливість»

Мета: розширити уявлення батьків про способи та методи подолання сором'язливості.

Хід розмови:

Чи можна дитині впоратися із сором'язливістю і як це зробити? Проаналізуйте своє ставлення до дитини. Безперечно, ви любите її. Але чи завжди ви висловлюєте це кохання в реальній поведінці?

Чи часто ви говорите своєму малюку про те, як сильно ви його любите? Погляньте на ситуацію в сім'ї очима дитини.

Може йому не вистачає вираження вашого кохання, похвали, підтримки?

Адже ми так часто звертаємо увагу на своїх дітей лише тоді, коли вони роблять щось погано, і не помічаємо їх досягнень. Гарних вчинків. Сором'язливі діти завдають батькам менше клопоту, ніж бешкетні та неслухняні. Тому й уваги їм приділяється менше, тоді як саме таким дітям воно потрібне більшою мірою. Вони не заявляють про це відкрито, але потреби у них у доброзичливій увазі, повазі до своєї особистості у них сильно розвинені. Без задоволення цих потреб у дитини не закладається той фундамент, який лежить в основі її розвитку, - довіра до людей, що дозволяє активно і безбоязно входити в навколишній світ, творчо освоювати і перетворювати його. Дорослий повинен виховати у собі вміння бути уважним до дитини у тому разі, коли той звертається по допомогу і підтримкою, а й тоді, коли вона, здавалося б їй не потрібна.

Як допомогти дитині підвищити її самооцінку?

Сором'язлива дитина боїться негативної оцінки, але це не означає, що оцінка їй не потрібна зовсім. Роблячи щось разом з дитиною, висловіть

впевненість у тому, що вона впорається із завданням, а якщо ні, то це не біда, і ви завжди допоможете їй і разом подолаєте труднощі. Якщо ви бачите, що дитина надто зосереджена на оцінці і це гальмує її дії, відверніть її від оціночної сторони діяльності. Тут вам допоможуть ігрові прийоми та гумор. Обіграйте ситуацію, внесіть до неї елемент уяви. Наприклад, якщо дитині не вдається зібрати фігурку з «Лего», зробіть їх одухотвореними і наділіть шкідливим характером, який заважає дитині впоратися із завданням. Розвитку емоцій добре сприяють ігри – пантоміми, наприклад, такі як «Вгадай емоцію»,

«Де ми були, не розповімо, а що бачили – покажемо», «Хто до нас прийшов»,

«Ляльки танцюють», та ін. щоб у грі брали участь кілька дорослих та дітей.

Ігри на уяву можуть мати форму розповіді про дівчинку або хлопчика, які живуть у таких же обставинах, як і ваша дитина, потрапляють у різні життєві ситуації та знаходять вихід із них. Часто діти соромляться розповідати про свої проблеми, а от слухаючи чи пишучи розповідь про іншу дитину, приписуючи їй свої переживання, вони стають відкритими для розмови про себе.

Всі ігри повинні закінчуватися благополучно, приносити дітям задоволення та полегшення. Досвід нових відносин з дорослими та однолітками, набутий у грі, допоможе їм краще впоратися з реальними життєвими ситуаціями.

План-конспект консультаційної бесіди для батьків «Роль театру в розвитку мови дитини»

Мета: познайомити батьків із різновидами театралізованих ігор дошкільнят та його значенням у розвитку дитини.

Хід заходу:

У вирішенні завдань, пов'язаних з розвитком мови дитини-дошкільника, особлива роль належить театру та театралізованій діяльності.

Театралізація – це насамперед імпровізація, пожвавлення предметів та звуків.

Театралізована гра як один із її видів є ефективним засобом соціалізації дошкільника в процесі осмислення ним морального підтексту літературного чи фольклорного твору.

Театралізовані ігри дозволяють вирішувати багато завдань: від ознайомлення з суспільними явищами, розвитку мови, формування елементарних математичних уявлень до фізичного вдосконалення. Різноманітність тематики, засобів зображення, емоційність театралізованих ігор дають можливість використовувати їх з метою всебічного виховання особистості.

Велике значення театралізованої гри для мовленнєвого розвитку (удосконалення діалогів та монологів, освоєння виразності мови). У театралізованій грі здійснюється емоційний розвиток: діти знайомляться з почуттями, настроями героїв, освоюють способи їхнього зовнішнього вираження, усвідомлюють причини того чи іншого настрою, гра є засобом самовираження та самореалізації дитини.

Театралізовані ігри можна поділити на дві основні групи: драматизації та режисерські (кожна з них, у свою чергу, підрозділяється на кілька видів).

В іграх-драматизаціях дитина, яка виконує роль як «артиста»,

самостійно створює образ за допомогою комплексу засобів вербальної і не вербальної виразності (рольові діалоги, ігри-імітації образів тварин і т.д.)

Видами драматизації є:

У режисерській грі «артистами» є іграшки чи їхні заступники, а дитина, організуючи діяльність як «сценарист і режисер», керує «артистами». Озвучуючи героїв та коментуючи сюжет, він використовує різні засоби вербальної виразності. Види режисерських ігор визначаються відповідно до різноманітності театрів: настільний, площинний і об'ємний, ляльковий (бібабо, пальчиковий, маріонеток) і т.д.

У грі-драматизації формується діалогічне, емоційно-насичене мовлення, активується словник дитини. За допомогою ігор-драматизацій діти освоюють елементи спілкування – міміку, позу, інтонацію, модуляцію голосу. У театралізованій роботі енергійно розвивається розмова як форма соціалізованої (комунікативної) мови. Завчені під час підготовки до спектаклю літературні зразки промови хлопці використовують надалі у спілкуванні друг з одним. Побачене та пережите у справжньому театрі у театралізованих іграх розширює кругозір дітей, створює обстановку, що вимагає від хлопців вступити у розмову, розповідати про спектакль товаришам та батькам. Усе це сприяє розвитку промови, уміння вести діалог і передавати свої враження у монологічній формі.

Таким чином можна зробити висновок, що ознайомлення дітей з різними видами театру та безпосередня участь дошкільника у театралізованій діяльності веде до підвищення та ефективності мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Тематика консультацій для батьків:

1. Рostіть дітей дбайливими.
2. Природа у вихованні добрих почуттів у дітей.
3. Виховання інтересу до природи під час спільних прогулянок до парку.
4. Розвиток спостережливості під час прогулянок парком (лісом).

5. Посильна допомога дошкільнят у догляді за кімнатними рослинами.
6. Участь дитини в оформленні інтер'єру будинку.
7. Право на батьків, що люблять і все розуміють.
8. Виховальне значення забавок.
9. Що має знати дитина про їстівні та отруйні гриби?
10. Залучення дітей до посильної праці на садовій ділянці.
11. Чи потрібно мати свійських тварин?
12. Виготовлення іграшок із природного матеріалу – одна з форм спілкування з природою.
13. Природа та розумове виховання дитини.
14. Традиції українського народу.
15. Виховання в дитини доброти засобами художніх творів.
16. Про заохочення та покарання дитини.
17. Щоб дитина не обманювала.
18. Виховання культури здоров'я за умов сім'ї.
19. Як покращити пам'ять, увагу, мову дитини за допомогою гри.
20. Якщо Ваша дитина – шульга.
21. Сімейне читання.
22. Яким має бути харчування дитини?
23. Розвиток музикальності в умовах сім'ї.
24. Праця – серйозна форма виховання.
25. Фізкультура та спорт у сім'ї.
26. Батько та мати – вихователі.
27. Долучаємо дитину до образотворчого мистецтва.
28. Ігри з дітьми у адаптаційний період.
29. Як допомогти дітям опанувати правила дорожнього руху.
30. Як уникнути стресів, травм та неадекватної поведінки дітей.
31. У вихованні треба знати міру.
32. Вплив дорослих формування характеру дитини.

33. Будь прикладом для дітей.
34. Малі фольклорні форми як засіб розвитку зв'язного мовлення.
35. Використання небилиць і жартів у розвитку творчих мовленнєвих умінь дошкільника.
36. Роль батьків у розвитку в образності мовлення дошкільника.
37. Багатство словника – показник інтелектуального розвитку.
38. Роль ліків та вітамінів.
39. Загартовування дитячого організму за умов сім'ї.
40. Якщо дитина захворіла.
41. Розпорядок дня – одна з умов охорони та зміцнення здоров'я дитини.
42. Чому потрібно читати з дітьми книги.
43. Якщо в сім'ї – дитина шульга.
44. Шкідливі звички у дорослих та їх вплив на здоровий спосіб життя дітей.
45. Чому дитина гризе нігті?
46. Як з користю провести вихідний день з дитиною?
47. Дитячі фантазії та страхи.
48. Добрі мультики, що допомагають виховувати.
49. Примхи та впертість.
50. Подружні стосунки та їх вплив на виховну атмосферу.
51. Ліворука дитина.
52. Виховання дружніх взаємин у грі.
53. Як провести вихідний день із дітьми.
54. Важливість малювання життя дитини.
55. Дитина та книга.
56. Правильне харчування дитини вдома.
57. Гіперактивна дитина.
58. Дитяча впертість.
59. Чемна дитина.

60. Ігрова діяльність у сім'ї.
61. Роль сенсорного виховання у розвитку пізнавальних здібностей дітей.
62. Про виховання безпечної поведінки вдома та на вулиці.
63. Роль театралізованих ігор у розвитку дітей.
64. Навчання дошкільнят культурно-гігієнічним навичкам.
65. Виховання дошкільнят з урахуванням їх гендерних особливостей.
66. Гендерне виховання дівчат та хлопчиків у сім'ї.
67. Роль пап у статеврольовому вихованні дітей.
68. Вплив батьків на виховання дівчат та хлопчиків.
69. Виховання та розвиток дітей з урахуванням статі дитини.
70. Гендерні особливості гри дітей дошкільного віку.
71. Роль книги у процесі гендерної соціалізації дошкільнят.
72. Агресивна дитина.
73. Адаптація дитини до дошкільного закладу.
74. Грип та його профілактика.
75. Гра та здоров'я дітей.
76. Які іграшки потрібні дітям.
77. Зимові травми в дітей віком.
78. Якщо дитину вжалила бджола.
79. Перша допомога при обмороженні.
80. Іграшка у житті дитини.
81. Грайте разом із дітьми.
82. Вчимо дитину спілкуватися.
83. Виховання навичок самообслуговування в дітей віком.
84. Чому діти різні?
85. Вікова криза.
86. Як перемогти сором'язливість у дитини дошкільного віку.
87. Сенсорний розвиток дошкільнят.

88. Організація рухової активності у дитини вдома та на вулиці.
89. Чи так важливе малювання в житті дитини?
90. Щастя – це коли тебе розуміють.
91. Як перемогти сором'язливість.
92. Навіщо слід розвивати дрібну моторику.
93. Профілактика застудних захворювань.
94. Виховання відповідальності у дошкільнят.
95. Дитина та комп'ютер.
96. Ваша дитина стає маніпулятором.